

DROGA DO WOLNOŚCI

RAPORT Z BADANIA ILOŚCIOWEGO NAUCZYCIELI SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH

Grudzień 2022

SPIS TREŚCI

METODOLOGIA.....	3
DOBÓR PRÓBY.....	3
SPRAWOZDANIE Z REALIZACJI BADANIA.....	5
CHARAKTERYSTYKA BADANEJ ZBIOROWOŚCI.....	6
GŁÓWNE WNIOSKI.....	8
WYNIKI BADANIA.....	10
1. IDENTYFIKACJA RELIGIJNA.....	11
1.1. WYZNANIE.....	11
1.2. PRAKTYKI RELIGIJNE.....	12
1.3. WIARA.....	15
2. POJĘCIE WOLNOŚCI.....	17
2.1. PRAWA CZŁOWIEKA.....	17
2.2. WOLNOŚĆ – ROZUMIENIE POJĘCIA, SKOJARZENIA.....	20
3. DEFINIOWANIE POJĘCIA WOLNOŚCI SUMIENIA I WYZNANIA.....	22
4. OCENA PRAKTYCZNEJ REALIZACJI WOLNOŚCI SUMIENIA I WYZNANIA W POLSCE.....	24
5. OCENA ROZWIĄZAŃ SŁUŻĄCYCH OCHRONIE WOLNOŚCI RELIGIJNEJ.....	27
5.1. OCHRONA PRAW OSÓB WIERZĄCYCH I NIEWIERZĄCYCH.....	27
5.2. NARUSZENIA PRAWA DO WOLNOŚCI RELIGIJNEJ.....	28
6. RELACJE PAŃSTWO – KOŚCIÓŁ.....	30
7. WOLNOŚĆ SUMIENIA I WYZNANIA W ŚRODOWISKU SZKOLNYM.....	32
7.1. ZADANIA SZKOŁY.....	32
7.2. OCENA PRAKTYCZNEJ REALIZACJI WOLNOŚCI SUMIENIA I WYZNANIA W SZKOLE.....	35
7.3. SZYKANY Z PRZYCZYN ŚWIATOPOGLĄDOWYCH.....	36
8. SYMBOLE I ELEMENTY RELIGIJNE W SZKOLE.....	37
8.1. KRZYŻ W SZKOLE.....	37
8.2. RELIGIJNA OPRAWA UROCZYSTOŚCI SZKOLNYCH.....	44
8.3. STATUS RELIGII W NAUCZANIU SZKOLNYM I PRAWA MNIEJSZOŚCI.....	46
9. KATECHEZA SZKOLNA.....	49
10. WARTOŚCI.....	50

METODOLOGIA

Metoda badawcza: wywiad internetowy (CAWI)

Termin realizacji: 1.10. – 07.12.2022 r.

Liczba nauczycieli objętych badaniem 605

DOBÓR PRÓBY

Na potrzeby badania podzielono zbiorowości uczniów oraz nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych, ze względu na typ placówki, w której się uczą lub pracują:

- branżowe szkoły I stopnia
- licea ogólnokształcące
- technika

oraz dodatkowo na placówki publiczne i prywatne. Próbę 60 placówek alokowano między wyróżnione subpopulacje w sposób proporcjonalny do ich szacowanej liczebności na podstawie danych z Rejestru Szkół i Placówek Oświatowych Ministerstwa Edukacji i Nauki (stan na 2022.09.03).

Dobór uczniów przebiegał w ten sam sposób we wszystkich wyróżnionych zbiorowościach i składał się z dwóch etapów:

- losowanie szkół
- losowanie jednego oddziału w każdej wybranej szkole

W pierwszym etapie losowano szkoły z prawdopodobieństwami proporcjonalnymi do szacowanej liczby uczniów ostatnich klas. Następnie z każdej dobranej szkoły losowano w sposób prosty dokładnie jeden oddział spośród wszystkich oddziałów ostatnich klas. W badaniu brali udział tylko uczniowie wybranego oddziału.

Na etapie losowania szkół, w każdej zbiorowości zastosowano warstwy implícite, które wyznaczały sposób uporządkowania placówek w operacie losowania. W przypadku szkół publicznych wykorzystano do tego celu dane o: województwie oraz wielkości miejscowości, w której znajduje się szkoła. Placówki niepubliczne uporządkowano względem województwa, w którym się znajdują.

Schemat doboru respondentów przewidywał również zastosowanie dwóch prób rezerwowych na etapie losowania szkół. Placówki rezerwowe wybierano z tych samych warstw implícite, co placówki dobrane do próby głównej. Starano się przy tym, aby jednostki pierwotnie wylosowane i rezerwowe były identyczne pod względem typu, wielkości miejscowości oraz

województwa. Schemat losowania próby zakładał możliwość zastępowania wyłącznie niedostępnych szkół. Nie stosowano prób rezerwowych dla uczniów wybranych w poszczególnych placówkach.

Dobór nauczycieli polegał na rekrutacji 10 osób pracujących w placówkach wylosowanych do badania uczniów, w tym na rekrutacji:

- wychowawcy klasy objętej badaniem (1 osoba)
- innych nauczycieli pełniących funkcję wychowawców klas w roku szkolnym poprzedzającym badanie (9 osób)

Schemat ważenia próby

W celu zachowania reprezentacyjności i zminimalizowania odchyleń prób od struktury badanych zbiorowości, uzyskane zbiory danych uczniów oraz nauczycieli zostały poddane procedurze ważenia. W obu przypadkach starano się skorygować rozkłady cech placówek, w których respondenci się uczą lub pracują. Źródłem informacji o populacji był Rejestr Szkół i Placówek Oświatowych Ministerstwa Edukacji i Nauki (stan na 2022.09.03). Wagi zostały wyznaczone przy użyciu iteracyjnej procedury ważenia wieńcowego (rim weighting) z uwzględnieniem rozkładów następujących zmiennych:

- województwo
- typ placówki (branżowe szkoły I stopnia, licea ogólnokształcące, technika)
- rodzaj finansowania placówki (publiczna, prywatna)

SPRAWOZDANIE Z REALIZACJI BADANIA

Założenie: realizacja wywiadów z nauczycielami wylosowanych szkół, pełniącymi funkcje wychowawcy klasy objętej badaniem (1) oraz nauczycielami pełniącymi funkcję wychowawcy klasy w ciągu bieżącego lub poprzedzającego badanie roku szkolnego (9). Łączna zaplanowana liczba wywiadów z nauczycielami: 600 (planowo: 10 nauczycieli na szkołę).

Procedura realizacyjna zakładała, że po nawiązanie przez ankietera kontaktu ze szkołą i uzyskaniu zgody Dyrekcji na przeprowadzenie badania z uczniami, zadaniem ankietera było zrekrutowanie w szkole nauczycieli spełniających założone kryteria; potwierdzeniem zgody nauczyciela na udział w badaniu było przekazanie adresu mailowego, na który respondent otrzymywał ankietę do wypełnienia online.

Podstawowy problem realizacyjny:

- pomimo udzielonej zgody na udział w badaniu i przekazania swojego adresu mailowego wielu nauczycieli nie wypełniło ankiety w przekazanym linku (10-krotne przypomnienie wysyłane przez Dział IT CBOS);

Po wyczerpaniu wszelkich możliwości skłonienia nauczycieli do aktywnego udziału w badaniu, konieczne stało się włączenie nauczycieli ze szkół z próby rezerwowej (9 szkół, w których do badania zaproszeni zostali tylko nauczyciele).

Łącznie zrealizowanych zostało 605 wywiadów z nauczycielami.

CHARAKTERYSTYKA BADANEJ ZBIOROWOŚCI

Płeć	Częstość	Procent
Kobieta	442	73,0
Mężczyzna	163	27,0
Ogółem	605	100,0

Wiek	Częstość	Procent
poniżej 30 lat	14	2,3
30-39 lat	97	16,1
40-49 lat	238	39,3
50-59 lat	204	33,7
60 lat i więcej	46	7,7
Odmowa odpowiedzi	6	1,0
Ogółem	605	100,0
Średnia wieku	46,8 lat	

Wykształcenie	Częstość	Procent
Średnie	3	0,6
Wyższe bez magisterium	6	1,0
Wyższe magisterskie	560	92,6
Wyższe magisterskie ze stopniem naukowym	35	5,8
Ogółem	605	100,0

Miejscowość zamieszkania	Częstość	Procent
Wieś	110	18,1
Miasto poniżej 20 tys. mieszkańców	87	14,3
Miasto od 20 tys. do 100 tys. mieszkańców	225	37,2
Miasto 101 tys. i więcej	184	30,4
Ogółem	605	100,0

Przedmiot nauczania	Częstość	Procent
Przedmioty humanistyczne	131	21,6
Przedmioty ścisłe	99	16,3
Przedmioty przyrodnicze	79	13,0
Języki obce	103	17,0
Religia	18	3,0
Inne	176	29,0
Ogółem	605	100,0

Typ szkoły	Częstość	Procent
Szkoła branżowa	74	12,4
Publiczne liceum ogólnokształcące	223	36,9
Technikum	260	43,0
Prywatne liceum ogólnokształcące	46	7,7
Ogółem	605	100,0

Lokalizacja szkoły	Częstość	Procent
Wieś	16	2,6
Miasto poniżej 20 tys. mieszkańców	120	19,8
Miasto od 20 tys. do 100 tys. mieszkańców	271	44,8
Miasto 101 tys. mieszkańców i więcej	199	32,9
Ogółem	605	100,0

GŁÓWNE WNIOSKI

- ❖ Pomędzy nauczycielami a uczniami istnieje znacząca rozbieżność światopoglądowa. Wśród nauczycieli dominują osoby identyfikujące się z religią katolicką, wierzące i praktykujące, podczas gdy duża część ich uczniów nie identyfikuje się z żadną religią, większość nie praktykuje bądź czyni to sporadycznie i tylko połowa jest wierząca.
- ❖ Sposób rozumienia przez nauczycieli i uczniów pojęcia „wolność” jest bardzo podobny. Młodzież w nieco większym stopniu niż nauczyciele wiąże z wolnością wartości indywidualistyczne (życie po swojemu, brak ograniczeń, możliwość wyrażania siebie). W obu grupach najrzadsza jest polityczna i publiczna percepcja tego pojęcia.
- ❖ Nauczyciele definiują pojęcie wolności religijnej podobnie jak młodzież - najważniejsze w tym kontekście są dla nich autonomiczne wybory związane z religią, nie tylko jej swobodne przyjmowanie, ale też – akcentowane mocniej niż przez uczniów - praktykowanie.
- ❖ Wśród nauczycieli - inaczej niż wśród młodzieży - przeważa przekonanie, że osoby wierzące i niewierzące są w Polsce traktowane w równy sposób. Ci, którzy mają poczucie nierównego traktowania tych grup, w ogromnej większości wskazują na uprzywilejowanie wierzących.
- ❖ Podobnie jak młodzież, zdecydowana większość nauczycieli uznaje, że prawa osób wierzących są w Polsce dobrze chronione. Inaczej jednak niż wśród uczniów, w grupie nauczycieli dominuje przekonanie, że polskie państwo dobrze chroni również prawa osób niewierzących.
- ❖ Zdecydowana większość nauczycieli – podobnie jak młodzież – nie zgadza się ze stwierdzeniem, że katolicy są dziś w Polsce wykluczani z życia społecznego.
- ❖ Opinie nauczycieli na temat obecności Kościoła w życiu publicznym są zbieżne z opiniami uczniów. Większość pedagogów postrzega udział Kościoła w życiu publicznym jako zbyt duży.
- ❖ Nauczyciele częściej i bardziej zdecydowanie niż młodzież zgadzają się, że do zadań szkoły należy kształtowanie postaw etycznych i wychowanie patriotyczne uczniów, natomiast mają bardzo zbliżony do młodzieży, w przeważającej mierze krytyczny, stosunek do idei wychowania religijnego. Większość z nich ocenia swój wpływ na uczniów w dziedzinie wiary i religijności jako znikomy bądź nieistniejący.
- ❖ Nauczyciele mają znacznie bardziej pozytywną niż uczniowie wizję tego, jak w ich szkołach realizowana jest wolność sumienia i wyznania. Zdecydowanie przeważa wśród nich

pogląd, że w ich szkołach jest ona przestrzegana, a uczniowie wierzący i niewierzący są traktowani przez kadrę nauczycielską w równy sposób.

- ❖ Podobnie jak młodzież, nauczyciele są generalnie sceptyczni wobec obecności symboliki religijnej w szkołach (w tym umieszczania krzyży), jednak ich nastawienie w tych kwestiach jest mniej kateryczne i bardziej zróżnicowane niż uczniów.
- ❖ Postawy nauczycieli wobec statusu religii w edukacji szkolnej są zbliżone do młodzieży - opowiadają się raczej za obniżeniem jej rangi, tj. brakiem możliwości zdawania religii na maturze i nieuwzględnianiem oceny z niej na świadectwie.
- ❖ Nauczyciele znacznie częściej niż badana młodzież uważają, że najlepszą formą nauczania religii byłaby nieobowiązkowa katecheza w punktach katechetycznych przy parafiach, podczas gdy uczniowie zdecydowanie preferują nieobowiązkową religię w szkołach.

WYNIKI BADANIA

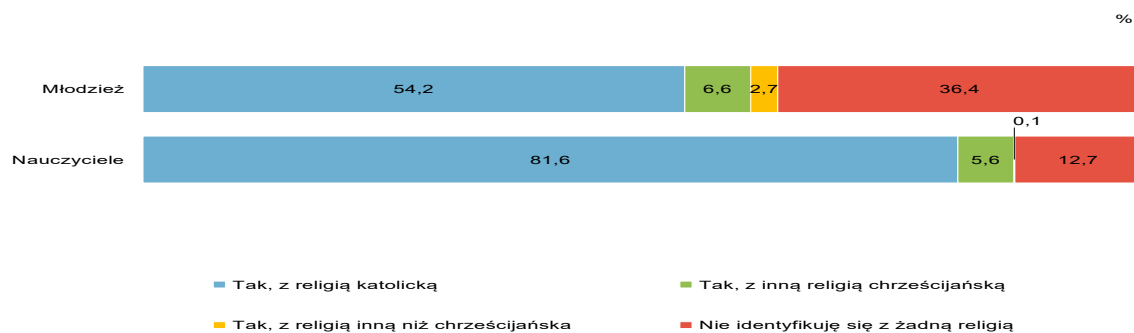
1. IDENTYFIKACJA RELIGIJNA

1.1. WYZNANIE

Na poziomie identyfikacji wyznaniowej notujemy znaczącą rozbieżność pomiędzy nauczycielami szkół ponadpodstawowych a ich najstarszymi uczniami: podczas gdy wśród uczniów katolicy stanowią nieco ponad połowę (54,2%), a drugą pod względem liczebności grupą są nieidentyfikujący się z żadną religią (36,4%), nauczyciele są w zdecydowanej większości katolikami (81,6%), a tylko nieco więcej niż co dziesiąty spośród nich nie identyfikuje się z żadną religią.

WYKRES 1

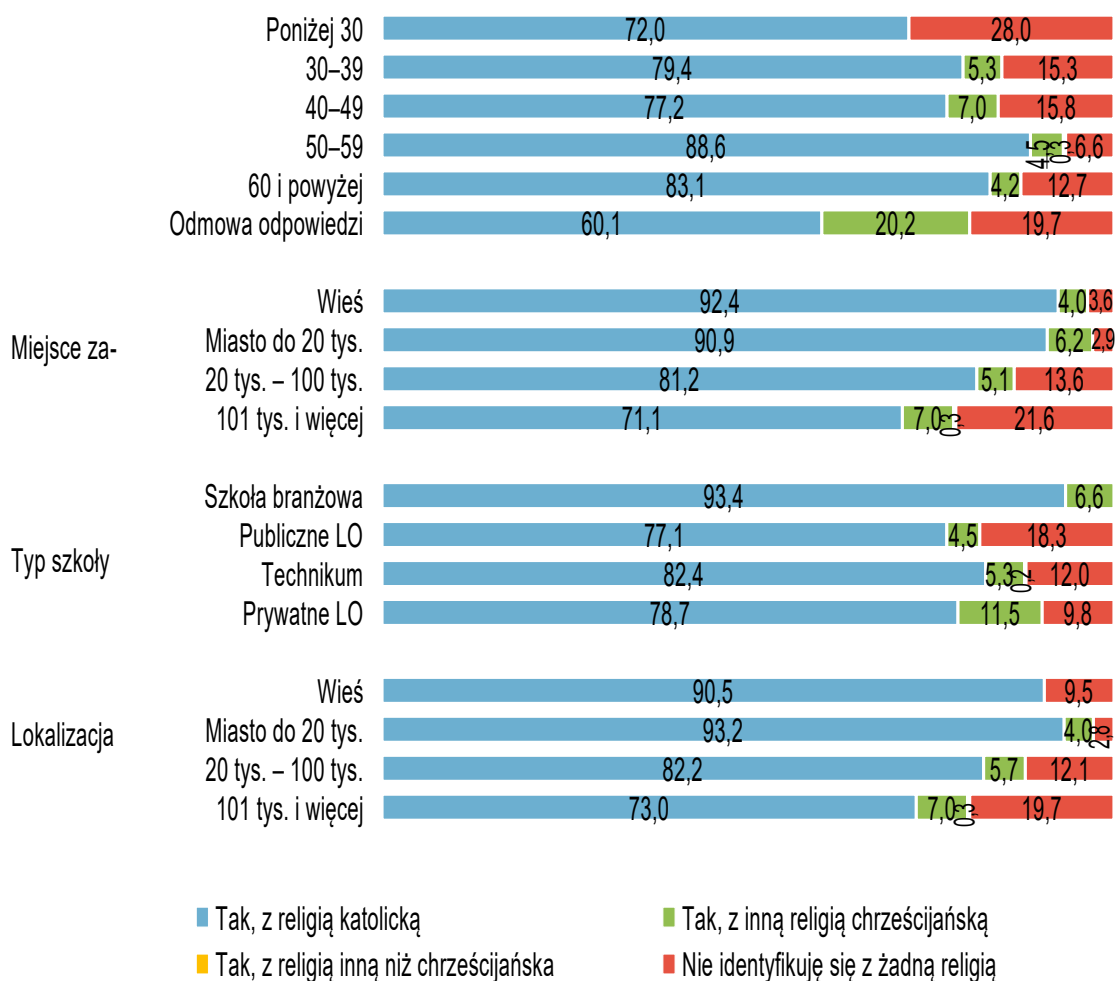
Czy identyfikujesz/identyfikuje się Pan(i) się z jakąś religią, wyznaniem?

Czynnikami w największym stopniu różnicującymi deklarowaną identyfikację wyznaniową nauczycieli są: wiek, miejsce zamieszkania oraz lokalizacja i typ szkoły.

Znacząco większym przywiązaniem do religii katolickiej charakteryzują się nauczyciele starsi, mieszkający w mniejszych miejscowościach i uczący w szkołach – zwłaszcza branżowych - zlokalizowanych na wsi lub w małym mieście. Na przeciwnym biegunie natomiast lokują się młodzi nauczyciele z dużych miast, uczący w liceach ogólnokształcących - wyróżniający się zdecydowanie częściej w porównaniu z innymi deklarowanym brakiem identyfikacji religijnej.

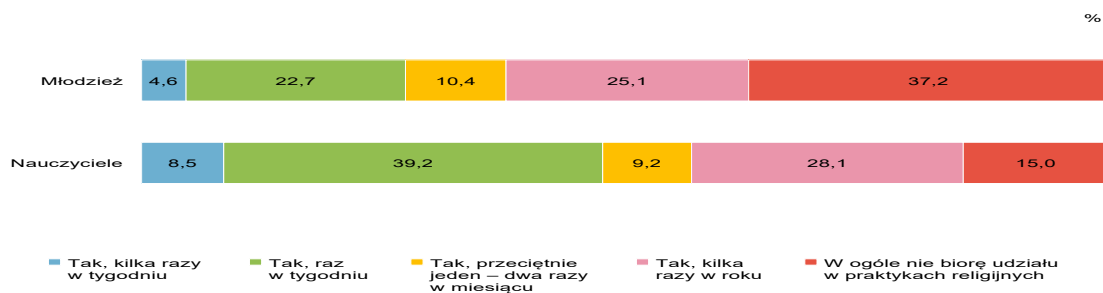
WYKRES 2

Czy identyfikuje się Pan(i) z jakąś religią, wyznaniem?**1.2. PRAKTYKI RELIGIJNE**

Rozbieżności pomiędzy deklaracjami uczniów i nauczycieli w kontekście częstości podejmowania praktyk religijnych stanowią naturalną konsekwencję różnic w poziomie identyfikacji religijnej. Nauczyciele, powszechnie identyfikujący się z katolicyzmem, uczestniczą w nabożeństwach zdecydowanie częściej niż ich uczniowie – tylko 15,0% nauczycieli nie robi tego w ogóle, podczas gdy wśród młodzieży odsetek niepraktykujących jest ponad dwukrotnie wyższy. Nauczyciele częściej też praktykują regularnie – blisko połowa spośród nich (47,7%) uczestniczy w nabożeństwie co najmniej raz w tygodniu; analogiczną deklarację składa tylko 27,3% uczniów.

WYKRES 3

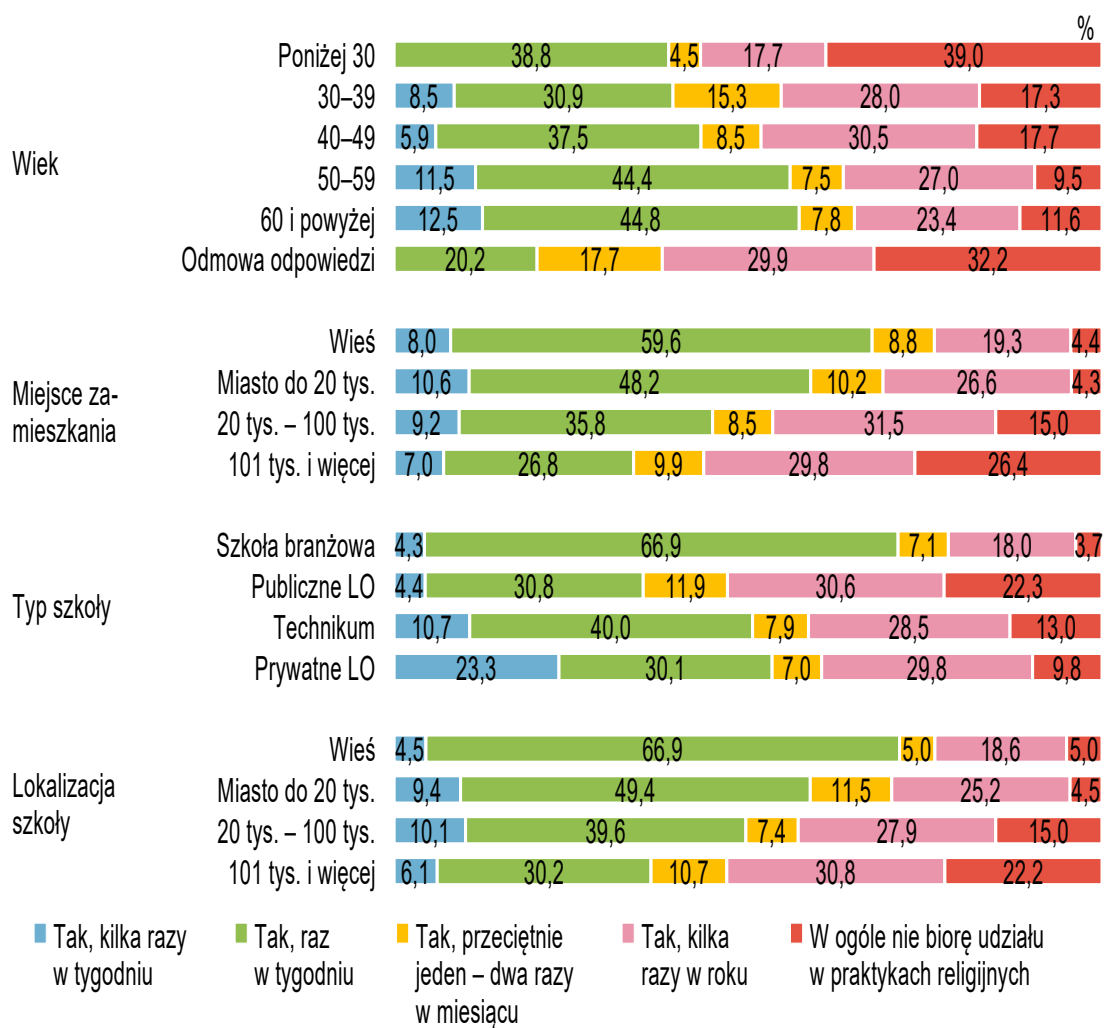
Czy bierzesz /bierze Pan(i) udział w praktykach religijnych, takich jak msze, nabożeństwa lub spotkania religijne?

W przypadku nauczycieli regularnemu praktykowaniu sprzyja starszy wiek (50+), zamieszkiwanie w mniejszym ośrodku i praca w szkole zlokalizowanej w mniejszym ośrodku. Brak praktyk religijnych idzie natomiast najczęściej w parze z młodszym wiekiem nauczyciela (poniżej 30 lat) oraz mieszkaniem i pracą w dużym mieście. Biorąc pod uwagę typ szkoły, najczęściej regularnie praktykują nauczyciele szkół branżowych i prywatnych liceów, relatywnie najrzadziej natomiast – uczący w publicznych liceach.

WYKRES 4

Czy bierze Pan(i) udział w praktykach religijnych, takich jak msze, nabożeństwa lub spotkania religijne?

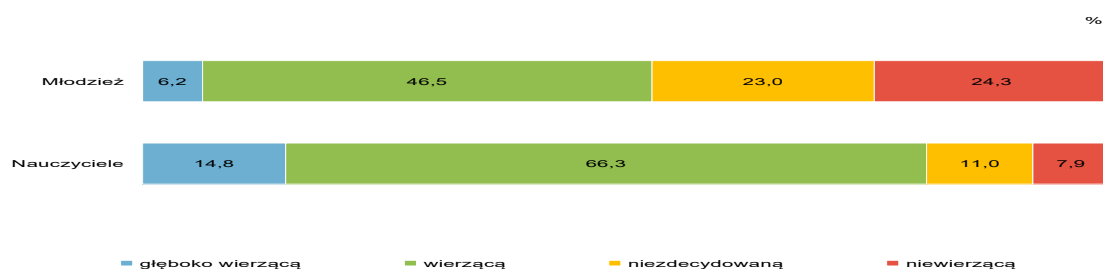

1.3. WIARA

Deklaracje w sprawie osobistej wiary są kolejnym dowodem na rozbieżność światopoglądową nauczycieli i ich uczniów. Jako wierzący (w tym „*głęboko wierzący*”) deklaruje się w sumie nieco ponad połowa uczniów, podczas gdy wśród nauczycieli odsetek ten przekracza 80%. Jednocześnie, w porównaniu z uczniami, wśród nauczycieli notujemy dwa razy mniej niezdecydowanych w kwestii wiary i ponad trzykrotnie mniej niewierzących.

WYKRES 5

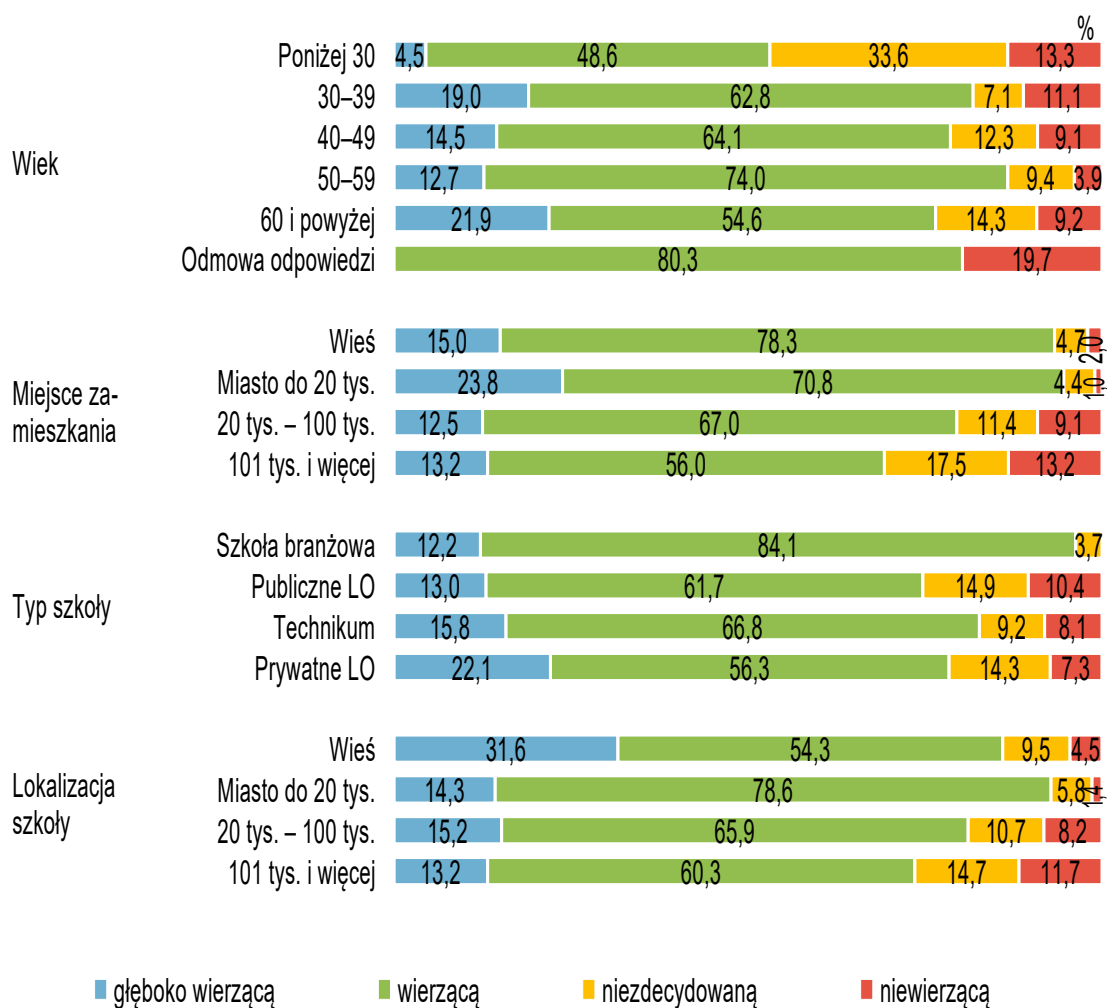
Niezależnie od udziału w praktykach religijnych, czy uważasz /uważa się Pan(i) za osobę:

Deklarowany przez nauczycieli poziom osobistej wiary różnicowany jest przede wszystkim przez wielkość miejscowości, w której mieszkają i pracują, typ szkoły oraz wiek.

Wraz z wielkością miejscowości (zamieszkania i lokalizacji szkoły) wzrastają odsetki nauczycieli deklarujących niezdecydowanie w kwestii wiary i niewierzących. Biorąc pod uwagę typ szkoły – na tle pozostałych wiarą wyróżniają się nauczyciele szkół branżowych.

Na uwagę zasługuje grupa najmłodszych nauczycieli (poniżej 30 lat) – notujemy tu nie tylko najniższy w porównaniu ze starszymi nauczycielami odsetek wierzących, ale także – jak wspomniano wcześniej – największy odsetek niepraktykujących i nieidentyfikujących się z żadną religią. Tym samym, profil religijny najmłodszych nauczycieli jest zbliżony do profilu religijnego uczniów.

Niezależnie od udziału w praktykach religijnych, czy uważa się Pan(i) za osobę:

2. POJĘCIE WOLNOŚCI

2.1. PRAWA CZŁOWIEKA

Temat praw człowieka poruszyliśmy w naszych badaniach dwukrotnie. O to, jakie prawa człowieka są dla nich najważniejsze zapytaliśmy najpierw uczniów ostatnich klas szkół ponadpodstawowych, a następnie uczących ich nauczycieli. Listę praw musieliśmy ograniczyć – nie sposób w jednym wielotematycznym badaniu pytać o wszystkie prawa – chcieliśmy jednak porównać odpowiedzi, dlatego w przypadku uczniów i nauczycieli zastosowaliśmy ten sam zestaw praw.

W obu badaniach skupiliśmy się na tzw. prawach pierwszej generacji (osobistych i politycznych), zwanych wolnościowymi dodając do listy dwa prawa o charakterze socjalnym należące do tzw. drugiej generacji.

Za najważniejsze prawa człowieka (wykres 7) nauczyciele uznają: prawo do wolności myśli, sumienia i wyznania (77,7%) oraz prawo do decydowania o własnym życiu (74,7%) – oba z podobną liczbą wskazań. Na nieco niższej pozycji uplasowały się: prawo do życia (65,5%) oraz prawo do ochrony zdrowia (63,1%). Za najmniej ważne prawa człowieka (wykres 8) uznano: prawo do organizowania pokojowych manifestacji i uczestniczenia w nich (49,6%), prawo do głoszenia swoich poglądów i opinii (28,6%), dostęp do informacji o działaniach władz i osób publicznych (27,1%) oraz możliwość uczestniczenia w życiu publicznym (24,3%).

Jeśli porównamy sposób głosowania uczniów i nauczycieli zauważymy, że ich wybory – mimo wszystkich różnic – są dosyć podobne. W ogólnym zarysie obie grupy stworzyły hierarchię praw, której szczyt zajmują prawa osobiste (najważniejsze), środek hierarchii prawa ekonomiczne, zaś dół prawa o charakterze politycznym (najmniej ważne).

Patrząc na główne różnice między nauczycielami i uczniami dostrzeżemy, że – niezależnie od ich miejsca w rankingu – ważniejsze dla nauczycieli niż dla uczniów jest:

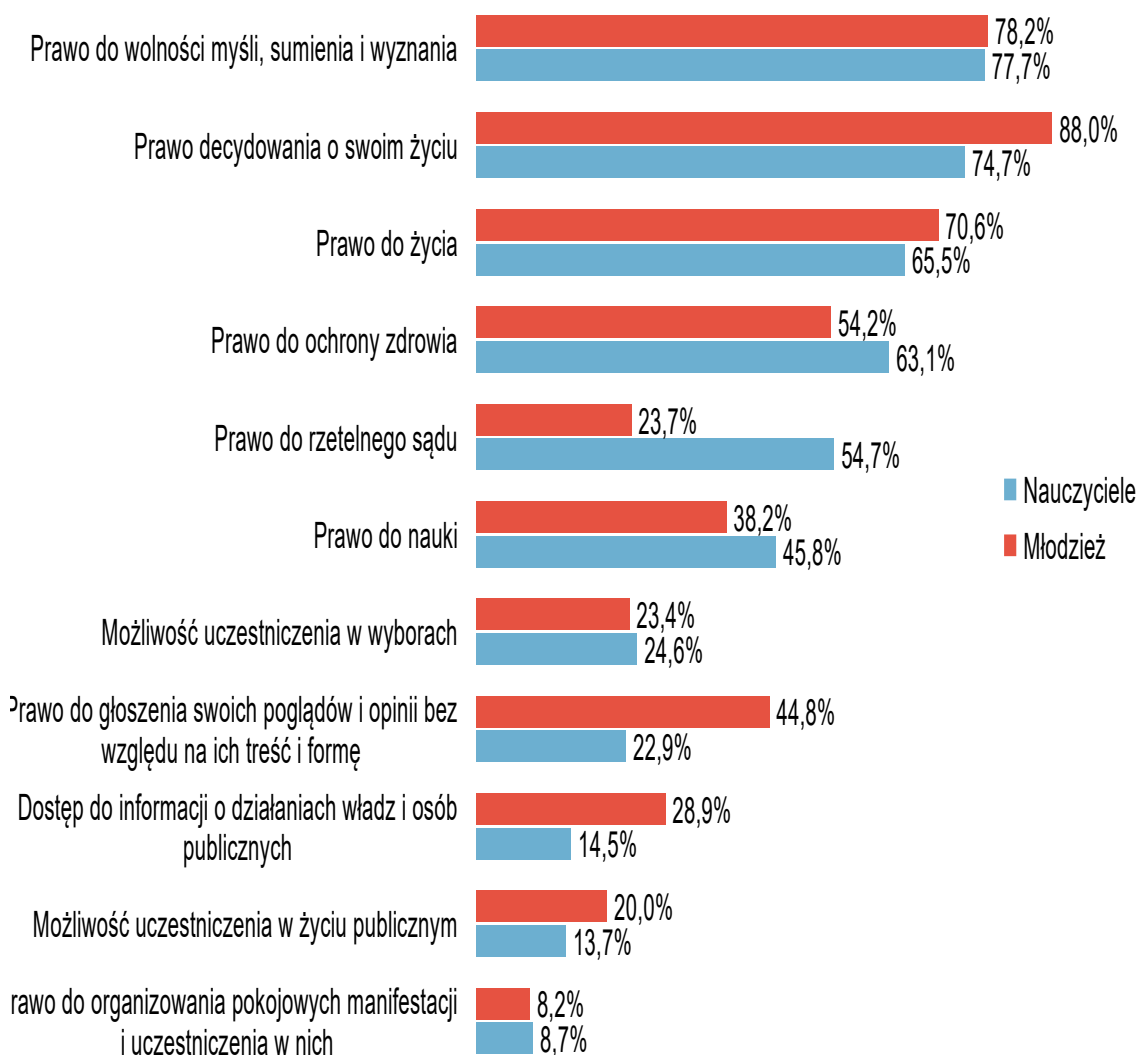
- przede wszystkim prawo do rzetelnego sądu (różnica 31,0 punktów procentowych);
- w dalszej kolejności zaś prawo do ochrony zdrowia (różnica 8,9 punktów procentowych) oraz prawo do nauki (różnica 7,6 punktów procentowych)

Natomiast dla uczniów ważniejsze niż dla nauczycieli jest:

- przede wszystkim prawo do głoszenia swoich poglądów i opinii (różnica 21,9 punktów procentowych);
- w dalszej kolejności zaś dostęp do informacji o działaniach władz i osób publicznych (różnica 14,4 punktów procentowych), prawo do decydowania o swoim życiu (różnica 13,3 punktów procentowych).

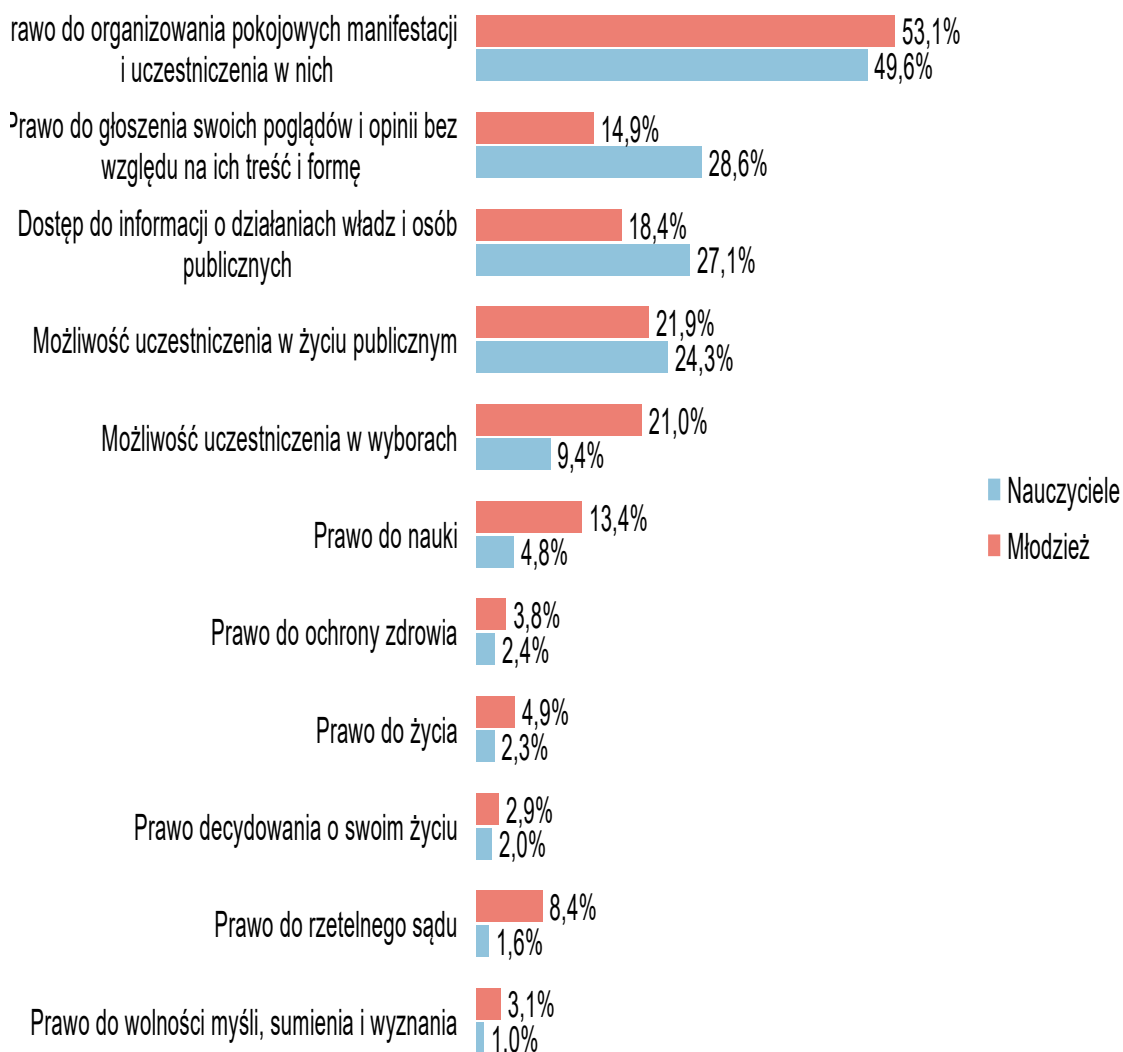
WYKRES 7

Które z poniżej wymienionych praw człowieka są dla Ciebie / Pana(i) najważniejsze?
Proszę zaznaczyć nie więcej niż 5

WYKRES 8

Które z poniżej wymienionych praw człowieka jest/są dla Ciebie / Pana(i) najmniej ważne?
Proszę zaznaczyć nie więcej niż 2

2.2. WOLNOŚĆ – ROZUMIENIE POJĘCIA, SKOJARZENIA

Zadaliśmy naszym respondentom pytanie, jak rozumieją wolność, kiedy, ich zdaniem, człowiek jest wolny? Pytanie miało charakter otwarty – badani zostali poproszeni o indywidualne sformułowanie odpowiedzi bez możliwości wyboru spośród gotowych opcji. Podobnie jak w przypadku tematu praw człowieka pytanie, czym jest dla nich wolność zadaliśmy zarówno nauczycielom jak i uczniom, co umożliwiło porównanie odpowiedzi obu grup. Przy okazji omawiania wyników badania uczniów pisaliśmy, że pytanie było dla respondentów trudne (tak jak trudne może być określenie wolności), dlatego zaproponowaliśmy jego interpretację w kategoriach „pierwszych skojarzeń”, a nie gotowych, poprawnych logicznie definicji.

Na podstawie analizy wyników wyróżniliśmy cztery pola semantyczne pojęcia wolności: 1/ wolność „od innych ludzi”, chodzi tu zarówno o wolność „od” poszczególnych jednostek jak i „od” społeczeństwa, to wymiar bardziej prywatny niż polityczny; 2/ wolność jako „bycie sobą”, możliwość dokonywania ekspresji swojego „ja”, czyli wyrażania swoich poglądów i realizacji potencjału swoich możliwości; 3/ wolność jako dobrostan emocjonalny (tolerancja, poczucie bezpieczeństwa, radość z życia); 4/ wolność jako wartość związana ze sferą polityczną i ekonomiczną, chodzi tu przede wszystkim o takie wartości jak: życie w państwie demokratycznym, w którym przestrzegane są prawa człowieka a obywatele nie są dyskryminowani ze względu na swoje poglądy i preferencje, gdzie ludzie żyją w poczuciu bezpieczeństwa ekonomicznego i ochrony ich sfery prywatnej przed państwem i jego instytucjami. Cztery powyższe znaczenia pojęcia wolności wymienione zostały w kolejności ważności dla naszych respondentów.

Nauczyciele kojarzą wolność przede wszystkim z wolnością „od innych ludzi i społeczeństwa”. Ma to wydźwięk bardziej osobisty niż polityczny. Do tej grupy należą odpowiedzi w rodzaju: wolność to samodzielne decydowanie o swoim życiu (49,4%), wolność to brak ograniczeń, zakazów, nakazów (16,8%), wolność to stan, w którym można robić wszystko, co nie szkodzi innym (13,2%) lub po prostu można robić dosłownie wszystko (2,4%), wolność to także możliwość wyboru (12,4%).

Drugi pod względem popularności wśród nauczycieli krąg znaczeniowy słowa „wolność” wiąże się z ekspresją swojego „ja”. Przede wszystkim jest to możliwość wyrażania siebie, swoich poglądów, opinii (18,5%) oraz możliwość samorealizacji, spełnianie marzeń i pragnień, bycie sobą (5,7%).

Trzeci krąg znaczeniowy, o silnym komponencie emocjonalnym, to wolność kojarzona z pozytywnym nastawieniem do innego człowieka, akceptacją, tolerancją, poczuciem bezpieczeństwa, szczęściem, radością życia, ogólnym dobrostanem jednostki (łącznie kilka procent wypowiedzi).

Na końcu listy znajdują się interpretacje wolności posiadające odniesienia do sfery politycznej i ekonomicznej. Mamy tu na myśli takie wypowiedzi jak: wolność to stan równości i bezpieczeństwa ekonomicznego, wolność to życie w kraju demokratycznym przestrzegającym praw człowieka, gdzie nikt nie ingeruje w życie prywatne jednostki (łącznie kilka procent wypowiedzi).

Jeśli porównamy sposób rozumienia przez nauczycieli i uczniów pojęcia „wolność”, zauważymy, że jest on bardzo podobny. Młodzież w nieco większym stopniu niż nauczyciele wiąże z wolnością wartości indywidualistyczne (życie po swojemu, brak ograniczeń, możliwości wyrażania siebie). W obu grupach polityczna i publiczna percepcja tego pojęcia jest na ostatnim miejscu.

Co to jest wolność - jak rozumiesz /rozumie Pan(i) to pojęcie? Kiedy, Twoim /Pana(i) zdaniem, człowiek jest wolny?	Nauczyciele	Uczniowie
	%	
Decydowanie o swoim życiu, kierowanie własnym losem	49,4	54,2
Brak ograniczeń, zakazów, nakazów, presji	16,8	24,5
Stan, w którym można robić wszystko, co nie szkodzi innym	13,2	8,4
Stan, w którym można robić, co się chce, życie bez jakichkolwiek ograniczeń	2,4	6,3
Wolność wyboru	12,4	6,0
Możliwość spełnienia swoich pragnień, bycie sobą, prawo do samorealizacji	5,7	9,6
Możliwość wyrażania swoich opinii i poglądów, wolność słowa	18,5	22,6
Tolerancja, akceptacja drugiego człowieka, brak krytyki, hejtu, wolność od bycia ocenianym	1,5	7,1
Poczucie bezpieczeństwa psychicznego i fizycznego, życie bez lęku	4,7	3,6
Wolność jako źródło radości życia, szczęścia, spokoju wewnętrznego, dobrostanu	1,1	3,8
Życie w kraju, gdzie nikt np. władza, kościół, różne instytucje nie ingerują w życie prywatne obywateli	1,6	2,7
Brak dyskryminacji ze względu na płeć, rasę, religię, orientację seksualną, poglądy	4,4	2,4
Życie w państwie, gdzie przestrzegane są prawa człowieka	1,5	2,0
Życie w kraju rządzonym demokratycznie, sprawiedliwie	2,7	1,5
Bezpieczeństwo ekonomiczne, stan, w którym ludzie mają godne zarobki	0,9	0,6
Stan, w którym ludzie są równi	0,7	0,4
Wypowiedzi wątpliwe w istnienie wolności, np. wolność to utopia, żaden człowiek nie jest wolny, itp.	1,0	1,0
Panowanie nad sobą, nie uleganie popędom, nałogom, chwilowym przyjemnościom	3,5	0,5
Inne odpowiedzi nie sklasyfikowane powyżej	1,8	1,9
Odpowiedzi nie na temat, ogólnikowe, tautologiczne, niejasne	1,8	2,6
Trudno powiedzieć, nie wiem	0,5	0,4

Wyniki nie sumują się do 100%, ponieważ każdy respondent mógł podać więcej niż jedną odpowiedź.

3. DEFINIOWANIE POJĘCIA WOLNOŚCI SUMIENIA I WYZNANIA

Definiując w sposób spontaniczny „*wolność sumienia i wyznania, wolność religijną*” młodzież koncentrowała się przede wszystkim na prawach religijnych. Nauczyciele definiują to pojęcie podobnie - dla nich również najważniejsze w tym kontekście są autonomiczne wybory związane z religią, nie tylko jej swobodne przyjmowanie, ale też – akcentowane mocniej niż przez uczniów - praktykowanie.

Nauczyciele jednak częściej niż młodzież definiują spontanicznie „*wolność sumienia i wyznania, wolność religijną*” szerzej – jako prawo do swobodnego, nie poddanego presji przyjmowania **dowolnego** światopoglądu. W porównaniu z młodzieżą dorośli (nauczyciele) kładą też w tym kontekście większy nacisk na neutralność światopoglądową państwa.

Co to jest wolność sumienia i wyznania, wolność religijna – jak rozumiesz /rozumie Pan(i) to pojęcie? Kiedy możemy mówić o wolności sumienia i wyznania (wolności religijnej)?	Młodzież	Nauczyciele
	%	
Prawo do przyjmowania / wyznawania dowolnej wiary	40,2	32,9
Brak przymusu, presji zewnętrznej w kwestii wiary i religii	19,6	16,4
Prawo do przyjmowania dowolnego światopoglądu	14,2	26,4
Tolerancja /szacunek dla wiary, religijności, różnych wyznań	13,4	11,6
Bezpieczeństwo przekonań, brak prześladowań /konsekwencji /kar za przekonania	13,3	7,1
Brak przymusu, presji zewnętrznej w sferze światopoglądowej	13,0	19,8
Prawo do wyrażania /głoszenia dowolnego światopoglądu	9,2	6,1
Prawo do wyrażania /głoszenia swojej wiary i przekonań religijnych	8,5	9,9
Tolerancja /szacunek dla różnych światopoglądów	6,1	3,8
Neutralność światopoglądowa państwa, równość różnych światopoglądów / religii wobec prawa	5,6	7,7
Prawo do życia w zgodzie z nakazami religijnymi, do praktyk religijnych	4,7	15,5
Wolność sumienia = „czyste sumienie”	3,4	0,8
Religia i wiara jako sprawa prywatna	0,9	3,6
Inne rozumienie pojęcia	0,7	0,1
Odpowiedź nie na temat	0,2	0,5
Nie wiem, nie mam zdania	5,2	4,4

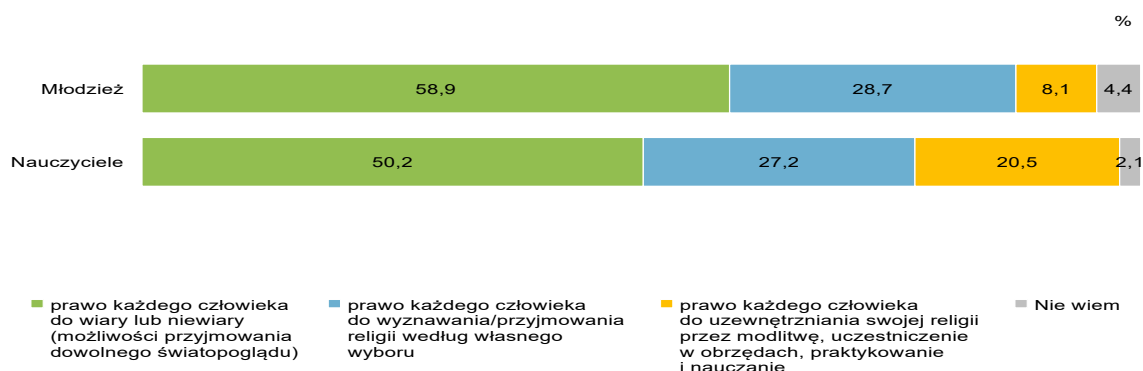
Wyniki nie sumują się do 100%, ponieważ każdy respondent mógł podać więcej niż jedną odpowiedź.

Podobnie jak w przypadku młodzieży, postawienie nauczycieli przed wyborem - w pytaniu zamkniętym - trzech różnych definicji pojęcia wolności religijnej zmienia nieco konfigurację ich stanowiska w tej kwestii, dzieląc zbiorowość niemal różnolicznie na tych, którzy postrzegają

wolność religijną jako prawo nie tylko wiary, ale i do niewiary (możliwość przyjmowania dowolnego światopoglądu) oraz tych, którzy ściśle wiążą to pojęcie ze sferą religijną. W porównaniu z młodzieżą, nauczyciele zdecydowanie częściej definiują wolność religijną jako prawo człowieka do uzewnętrzniania swojej religii.

WYKRES 9

Które z poniższych stwierdzeń najlepiej, według Ciebie /Pana(i), definiuje pojęcie wolności religijnej? Czy jest to przede wszystkim:

Podobnie jak wśród młodzieży, indywidualny sposób rozumienia przez nauczycieli pojęcia „wolność religijna” różnicowany jest przede wszystkim przez czynniki o charakterze religijnym - samoidentyfikację religijną, deklarowaną wiarę oraz częstość praktyk:

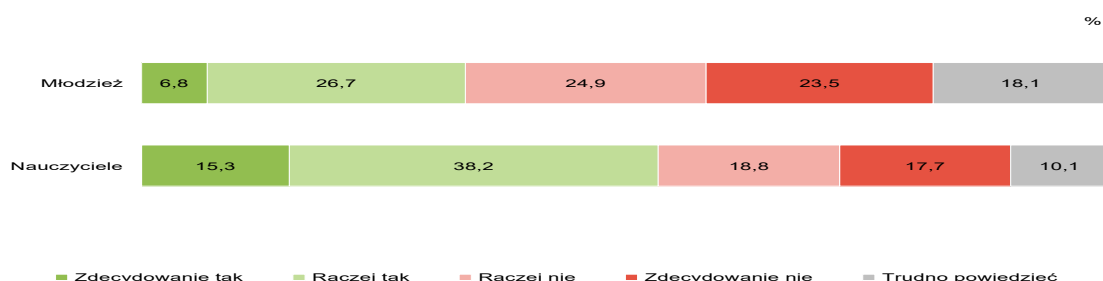
- im większe osobiste wątpliwości w sprawie wiary i im rzadsze praktyki religijne tym wyższy odsetek definiujących „*wolność religijną*” jako prawo do przyjmowania dowolnego światopoglądu (do wiary i niewiary); temu ujęciu sprzyja też brak identyfikacji religijnej;
- im silniejsza deklarowana wiara i im częstsze praktykowanie religii, tym silniejsze jest ograniczanie tego pojęcia do kontekstu religijnego – prawa do jej wyboru i uzewnętrzniania;
- katolicy zdecydowanie częściej w porównaniu z innymi definiują wolność religijną jako prawo każdego człowieka do uzewnętrzniania swojej religii poprzez modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie.

4. OCENA PRAKTYCZNEJ REALIZACJI WOLNOŚCI SUMIENIA I WYZNANIA W POLSCE

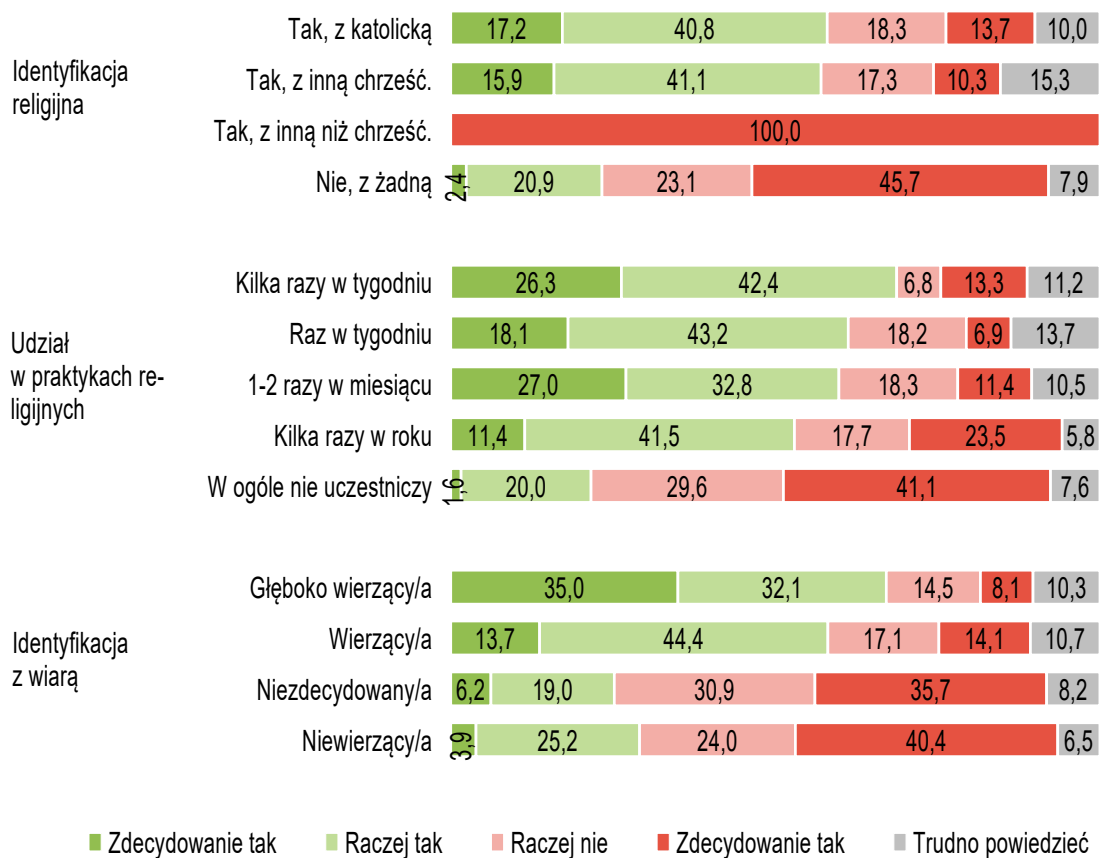
Wśród nauczycieli - inaczej niż wśród młodzieży - przeważa przekonanie, że osoby wierzące i niewierzące są w Polsce traktowane w równy sposób. Tego zdania jest 53,5% nauczycieli i 33,5% uczniów. Zastrzeżenie do realizacji w praktyce wolności sumienia i wyznania ma 36,5% nauczycieli i 48,4% uczniów.

WYKRES 10

Czy, według Ciebie /według Pana(i), osoby wierzące i niewierzące traktowane są w Polsce w równy sposób czy też nie?

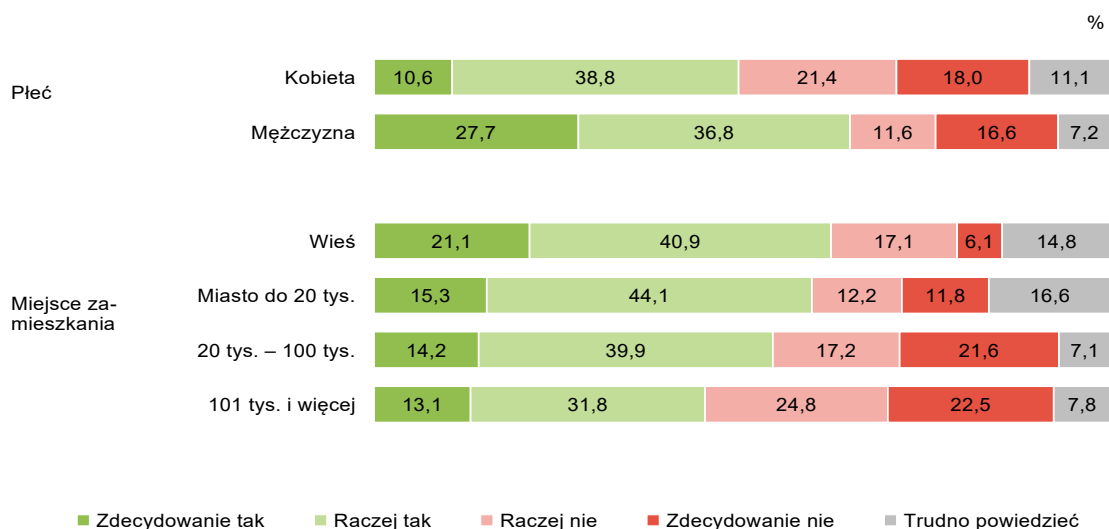
Opinie nauczycieli o sytuacji ludzi wierzących i niewierzących różnicuje przede wszystkim osobisty stosunek do wiary i religii. Zupełnie odmiennie postrzegają ją z jednej strony osoby identyfikujące się z katolicyzmem lub innym wyznaniem chrześcijańskim, wierzące i praktykujące, z drugiej strony - nieutożsamiające się z religią chrześcijańską, niewierzące lub niezdecydowane w tej kwestii oraz niepraktykujące. Większość osób wierzących, praktykujących i określających się jako chrześcijanie jest przekonana o równym traktowaniu wierzących i niewierzących w Polsce, podczas gdy większość niewierzących, niepraktykujących i niebędących chrześcijanami (co w praktyce niemal w każdym przypadku oznacza brak identyfikacji z jakąkolwiek religią) dostrzega nierówność sytuacji obu grup.

Czy, według Pana(i), osoby wierzące i niewierzące traktowane są w Polsce w równy sposób czy też nie?

Przekonanie, że osoby wierzące i niewierzące są traktowane równo, częściej wyrażają mężczyźni niż kobiety. Częściej podzielają je nauczyciele mieszkający i uczący na wsi oraz w małych miastach niż mieszkający i pracujący w miastach średniej wielkości i dużych.

WYKRES 12

Czy, według Pana(i), osoby wierzące i niewierzące traktowane są w Polsce w równy sposób czy też nie?

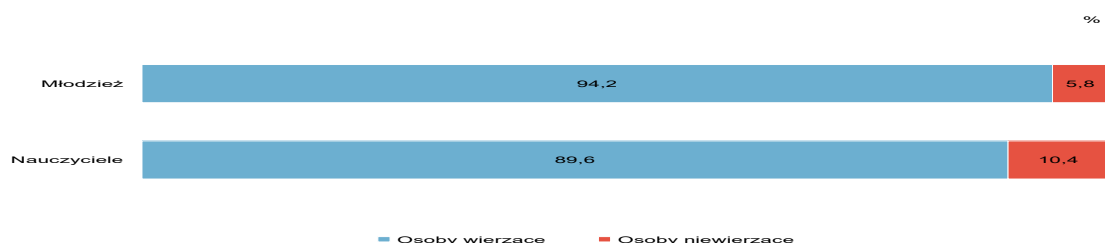
Biorąc pod uwagę typ szkoły widać, że o równym traktowaniu wierzących i niewierzących stosunkowo najczęściej przekonani są respondenci uczący w szkołach branżowych (60,4%), a względnie najrzadziej – uczący w publicznych liceach ogólnokształcących (47,6%). Pogląd ten jest najczęściej i najsilniej wyrażany przez biorących udział w badaniu nauczycieli religii (przez ogółem 85,3% z nich, w tym 65,8% deklaruje go w sposób zdecydowany).

Osoby, które mają poczucie, że obecnie w Polsce wierzący i niewierzący nie są równo traktowani, w ogromnej większości wskazują na uprzywilejowanie wierzących. Opinię tę nauczyciele podzielają tylko nieco rzadziej (89,6%) niż uczniowie (94,2%).

WYKRES 13

Jeśli uważasz /uważa Pan(i), że osoby wierzące i niewierzące nie są traktowane w Polsce w równy sposób, które z nich, Twoim /Pana(i) zdaniem, są w Polsce uprzywilejowane?

N=221

5. OCENA ROZWIĄZAŃ SŁUŻĄCYCH OCHRONIE WOLNOŚCI RELIGIJNEJ

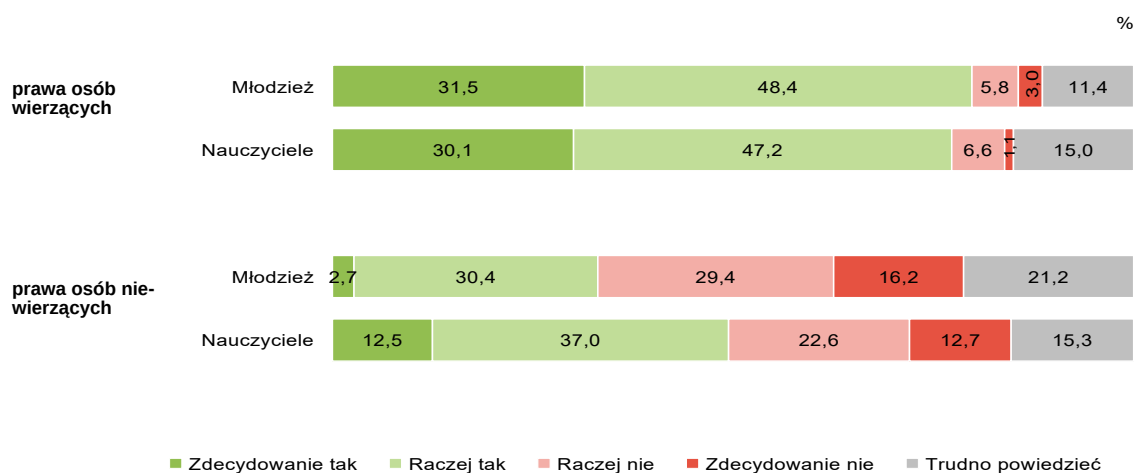
5.1. OCHRONA PRAW OSÓB WIERZĄCYCH I NIEWIERZĄCYCH

Nauczycieli zapytano najpierw, czy uważają, że polskie państwo dobrze chroni prawa osób wierzących. Ich odpowiedzi były w tym przypadku bardzo zbliżone do odpowiedzi młodzieży – zdecydowana większość odpowiedziała twierdząco (77,3% wobec 79,9% wśród młodzieży), a przeciwnego zdania było tylko 7,7% badanych (wobec 8,8% wśród młodzieży). Co ciekawe, nieco więcej nauczycieli niż uczniów nie miało na ten temat zdania (15,0% wobec 11,4% wśród uczniów).

Wyraźne różnice między nauczycielami a młodzieżą zaznaczyły się jednak przy pytaniu o prawa osób niewierzących. Inaczej niż wśród uczniów, w grupie nauczycieli dominowało przekonanie, że polskie państwo dobrze je chroni (49,5% wobec 33,1% wśród młodzieży). Przy tym więcej niż co trzeci nauczyciel był przeciwnego zdania (35,3% wobec 45,6% w grupie młodzieży). Podobnie jak przy pytaniu o prawa osób wierzących, 15,3% nauczycieli wybrało odpowiedź „trudno powiedzieć” (wobec 21,2% wśród młodzieży).

WYKRES 14

Jak sądzisz / sądzi Pan(i) na podstawie swojej obserwacji życia społecznego – czy państwo polskie dobrze chroni:

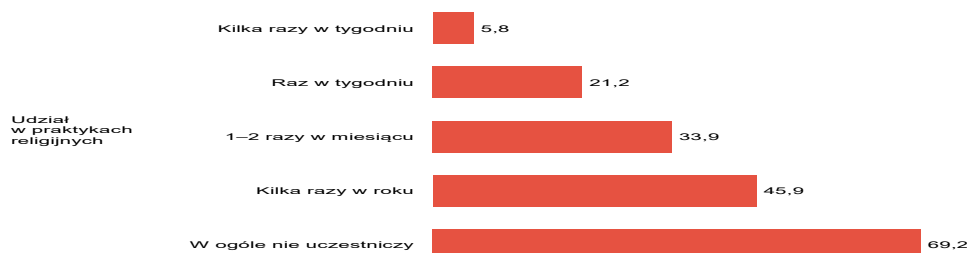
Mniejszościowy pogląd, wedle którego prawa osób wierzących nie są w Polsce dobrze chronione, podzielali ponadprzeciętnie często młodszy nauczyciele (20,6% wśród nauczycieli poniżej 30 roku życia i 12,8% w grupie wiekowej 30-39 lat), biorący udział w praktykach religijnych kilka razy w tygodniu (17,3%), a także nauczyciele religii (14,9%) i przedmiotów ścisłych (12,1%). Z kolei w przypadku przekonania, że to prawa osób niewierzących nie są dobrze chronione przez polskie państwo, odpowiedzi wyraźnie różnicowały się ze względu na poziom wiary nauczycieli (70,8% wśród niewierzących wobec 17,8% wśród głęboko

wierzących), a także ich udział w praktykach religijnych (69,2% wśród niepraktykujących wobec 5,8% wśród praktykujących kilka razy w tygodniu). Znaczenie miało tutaj również miejsce zamieszkania nauczycieli (42,4% w największych miastach wobec 19,8% na wsiach) oraz lokalizacja ich szkoły (43% w największych miastach wobec 4,5% w szkołach wiejskich).

WYKRES 15

Jak sądzi Pan(i) na podstawie swojej obserwacji życia społecznego – czy państwo polskie dobrze chroni prawa osób niewierzących?

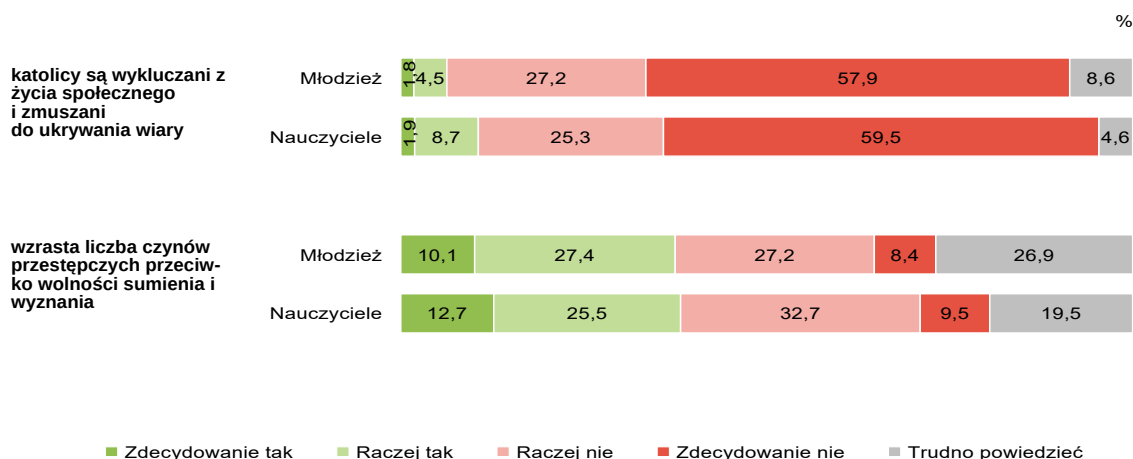
Odsetki odpowiedzi „Nie” a udział w praktykach religijnych

5.2. NARUSZENIA PRAWA DO WOLNOŚCI RELIGIJNEJ

W przypadku obu pytań dotyczących potencjalnych naruszeń wolności sumienia i wyznania we współczesnej Polsce odpowiedzi nauczycieli były podobne do odpowiedzi młodzieży. Zdecydowana większość z nich również nie zgodziła się, że katolicy są dziś w naszym kraju wykluczani z życia społecznego i zmuszani do ukrywania swojej wiary (84,8% wobec 85,1% wśród młodzieży). Co prawda odsetek odpowiedzi twierdzących na to pytanie był u nauczycieli nieco wyższy (10,6% wobec 6,3% wśród młodzieży). Jeśli chodzi o drugie stwierdzenie, wedle którego we współczesnej Polsce miałyby wzrastać liczba czynów przestępczych przeciwko wolności sumienia i wyznania, to opinie nauczycieli na ten temat były podzielone, podobnie jak opinie młodzieży. Jednak inaczej niż wśród młodzieży, w grupie nauczycieli łagodnie przeważały odpowiedzi przeczące (42,2% wobec 35,6% wśród uczniów) nad twierdzącymi (38,2% wobec 37,5% wśród młodzieży).

WYKRES 16

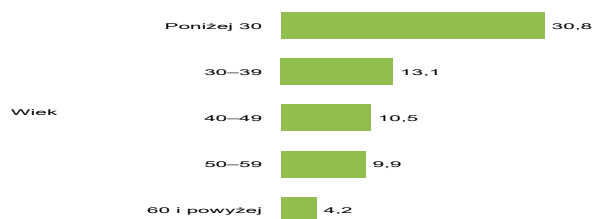
Czy masz / ma Pan(i) poczucie, że obecnie w Polsce:

W przypadku pytania o wykluczanie katolików z życia społecznego odpowiedzi nauczycieli ponownie różnicowały się ze względu na częstotliwość brania udziału w praktykach religijnych (twierdząco odpowiedziało 33,3% praktykujących kilka razy w tygodniu wobec 2,2% niepraktykujących) oraz poziom ich wiary (22,2% wśród głęboko wierzących wobec 2,1% wśród niewierzących). Znaczenie miał tutaj też wiek respondentów – co ciekawe, im byli młodszy, tym częściej dostrzegali ten problem (30,8% w grupie nauczycieli poniżej 30 roku życia wobec 4,2% wśród tych w wieku 60 lat i więcej). Wyróżniali się też pod tym względem nauczyciele żyjący na wsi (20,4%), a także nauczyciele religii (14,2%). W przypadku drugiego pytania zależności były mniej wyraźne, choć warto odnotować, że problem wzrastającej liczby przestępstw przeciwko wolności sumienia i wyznania ponadprzeciętnie często obserwowali nauczyciele z prywatnych liceów (54,4%), a także nauczyciele religii (48,4%).

WYKRES 17

Czy ma Pan(i) poczucie, że obecnie w Polsce katolicy są wykluczani z życia społecznego i zmuszani do ukrywania wiary?

Odsetki odpowiedzi „Tak” a wiek

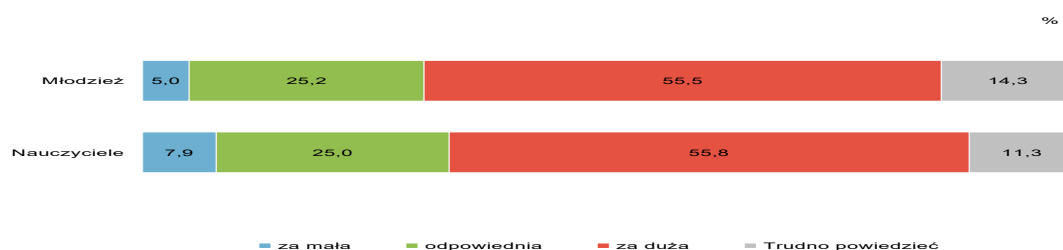

6. RELACJE PAŃSTWO – KOŚCIÓŁ

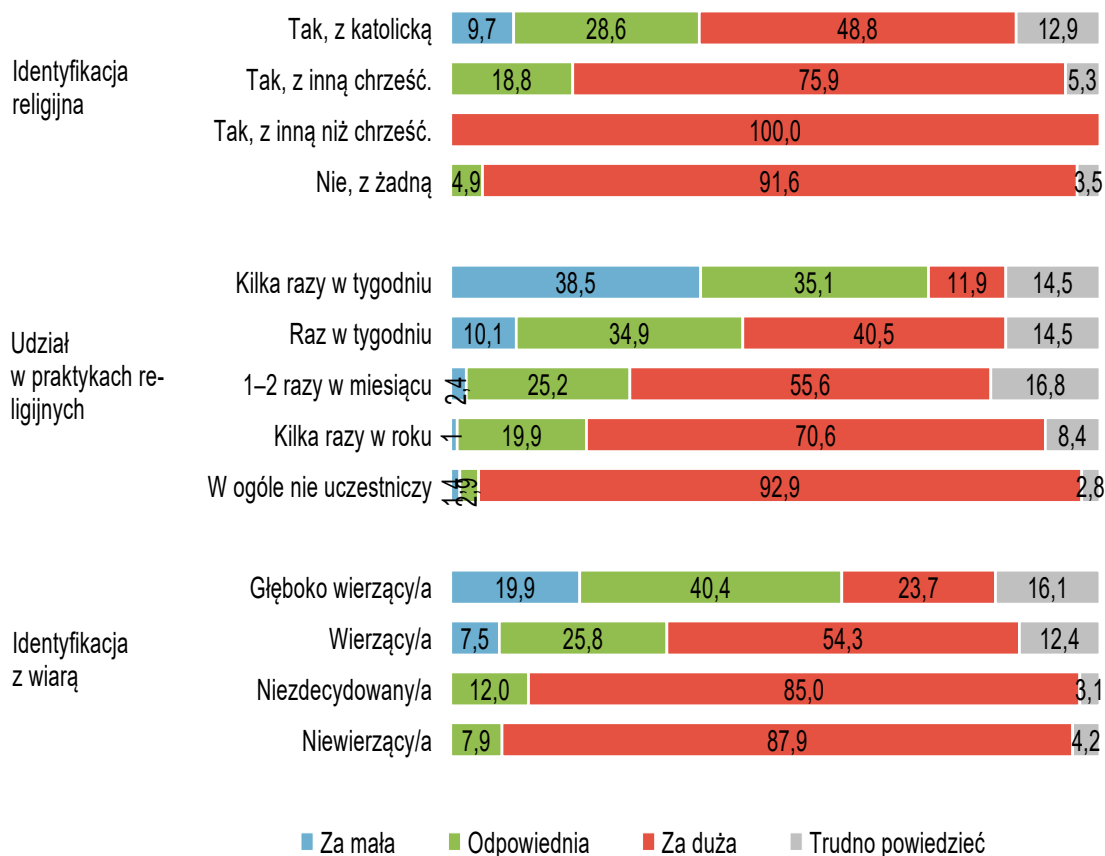
Opinie nauczycieli na temat obecności Kościoła w życiu publicznym są zbieżne z opiniami uczniów. Ponad połowa pedagogów (55,8%) postrzega udział Kościoła w życiu publicznym jako zbyt duży, co czwarty (25,2%) sądzi, że jest on odpowiedni, a tylko niewielki odsetek (7,9%) określa go jako zbyt mały. Oznacza to, że wśród nauczycieli w porównaniu z uczniami nieco większa jest grupa przekonanych o niewystarczającej obecności Kościoła w sferze publicznej.

WYKRES 18

Czy, Twoim/ Pana(i) zdaniem, obecność Kościoła katolickiego w życiu publicznym w Polsce jest obecnie:

Opinie nauczycieli zależą od ich osobistego stosunku do wiary i religii, w tym przede wszystkim częstości praktyk religijnych. Im rzadszy udział w praktykach religijnych, tym częstsze przekonanie o nadmiernej obecności Kościoła w życiu publicznym. O ile osoby kilka razy w tygodniu uczestniczące w praktykach religijnych skłonne są oceniać zaangażowanie Kościoła w sferze publicznej raczej jako zbyt małe niż jako zbyt duże, o tyle wśród niepraktykujących przekonanie o nadmiernym udziale Kościoła w życiu publicznym jest praktycznie niekwestionowane. Co ciekawe, o nadmiernej obecności Kościoła w sferze publicznej mówią nie tylko osoby określające się jako niewierzące lub niezdecydowane, ale także ponad połowa osób deklarujących się jako wierzący. Jedynie wśród głęboko wierzących opinie na ten temat są podzielone. Generalnie opinia o nadmiernej obecności Kościoła w życiu publicznym przeważa we wszystkich grupach wyodrębnionych ze względu na identyfikację religijną, także, choć w mniejszym stopniu, wśród samych katolików.

Czy, Pana(i) zdaniem, obecność Kościoła katolickiego w życiu publicznym w Polsce jest obecnie:

Biorąc pod uwagę pozostałe cechy społeczno-demograficzne można zauważyć, że częściej niż inni nadmierny udział Kościoła w życiu publicznym konstatują nauczyciele mieszkający w dużych miastach (64,1%) i tam uczący (63,2%), pracujący w publicznych liceach ogólnokształcących (63,8%) oraz nauczający języków obcych (72,0%). O zbyt małym udziale Kościoła stosunkowo często mówią natomiast nauczyciele mieszkający na wsi (17,9%) i tam uczący (17,5) oraz pracujący w szkołach branżowych (16,7%). Biorąc pod uwagę przedmiot nauczania proporcjonalnie często opinię o niewystarczającej obecności Kościoła w życiu publicznym podzielają nauczyciele religii (19,3%).

Poglądy w tej kwestii do pewnego stopnia różnicuje także wiek. Zaangażowanie Kościoła w życie publiczne za niewystarczające częściej niż przeciętnie uznają starsi nauczyciele: w wieku 60+ (15,1%). Wśród najmłodszych: poniżej 30 roku życia (bardzo nielicznie reprezentowanych w badaniu), stosunkowo duży odsetek (25,5%) wskazywał na zbyt małą obecność Kościoła w sferze publicznej, zarazem jednak ponadprzeciętnie duża część określała ją jako nadmierną (65,7%).

7. WOLNOŚĆ SUMIENIA I WYZNANIA W ŚRODOWISKU SZKOLNYM

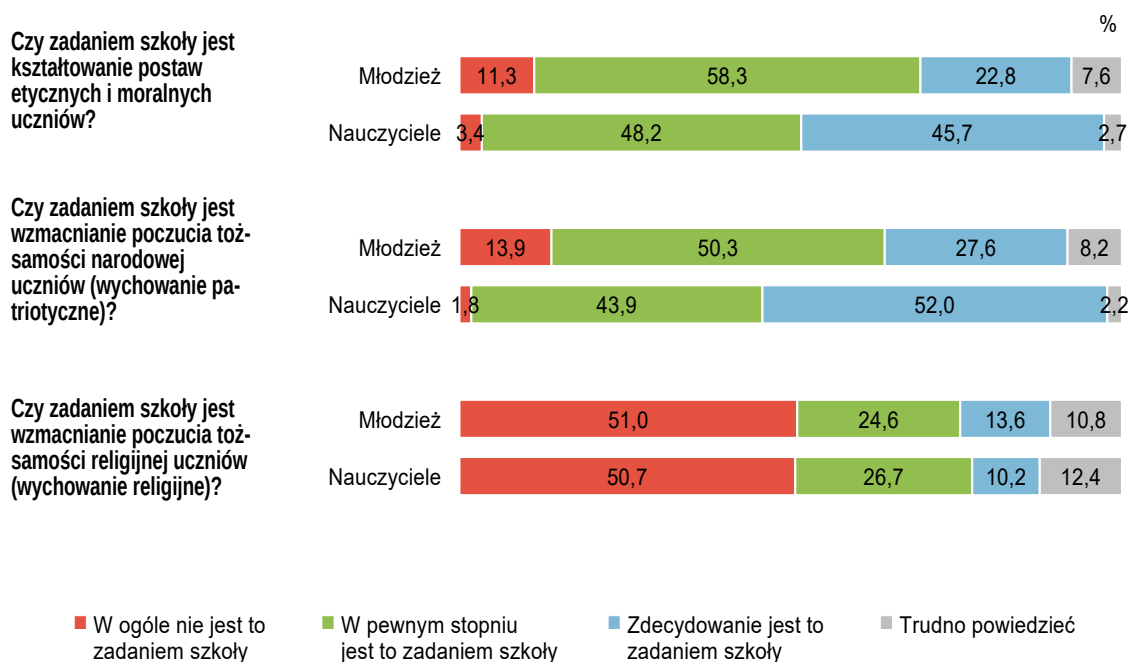
7.1. ZADANIA SZKOŁY

Nauczyciele częściej i bardziej zdecydowanie niż młodzież zgadzają się, że do zadań szkoły należy kształtowanie postaw etycznych uczniów, a także wychowanie patriotyczne, natomiast mają bardzo zbliżony do młodzieży, w przeważającej mierze krytyczny, stosunek do idei realizacji przez szkołę wychowania religijnego.

Kształtowanie postaw moralnych uczniów uważa „zdecydowanie” za zadanie szkoły blisko połowa nauczycieli (45,7% wobec 22,8% wśród młodzieży), a przynajmniej w pewnym stopniu ze stwierdzeniem tym zgadza się ich zdecydowana większość (93,9% wobec 81,1% wśród młodzieży). Z nawet większym poparciem spotyka się idea wychowania patriotycznego – „zdecydowanie” za zadanie szkoły uznaje je ponad połowa nauczycieli (52,0% wobec 27,6% wśród młodzieży), a przynajmniej w pewnym stopniu jako zadanie szkoły postrzegają je niemal wszyscy (95,9% wobec 77,9% wśród młodzieży). Z kolei wychowanie religijne w szkole budzi już w przeważającej mierze sprzeciw, podobnie jak u uczniów – połowa nauczycieli (50,7% wobec 51,0% wśród młodzieży) uważa, że nie należy ono w ogóle do zadań szkoły i tylko co dziesiąty nauczyciel (10,2% wobec 13,6% wśród młodzieży) uznaje to „zdecydowanie” za jej zadanie.

WYKRES 20

Opinia na temat zadań szkoły

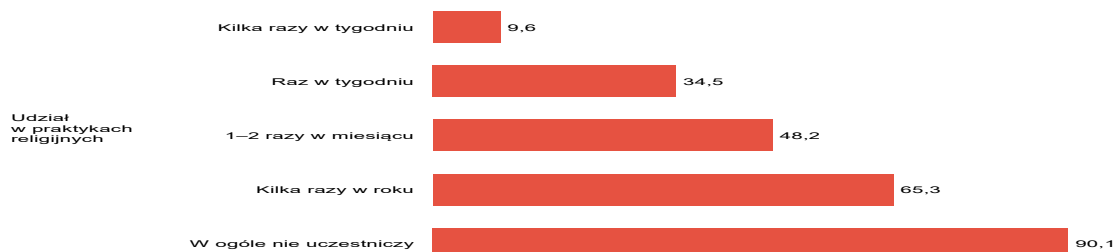

Zgoda co do tego, że kształtowanie postaw etycznych oraz wychowanie patriotyczne należą do zadań szkoły jest wśród nauczycieli tak powszechna, że trudno dopatrzeć się w ich odpowiedziach interesujących różnicowań. Pojawiają się one dopiero w przypadku pytania o wychowanie religijne – nieuznawaniu go za zadanie szkoły sprzyja brak praktyk religijnych (90,1% wśród w ogóle niepraktykujących wobec 9,6% wśród praktykujących kilka razy w tygodniu) oraz niższy poziom wiary (85,4% wśród niewierzących wobec 23,9% wśród głęboko wierzących). Poza tym wyróżniają się pod tym względem nauczyciele mieszkający w większych miejscowościach (58,2% w największych miastach wobec 35,7% na wsi) oraz nauczający w publicznych liceach (60,1%).

WYKRES 21

Opinia na temat zadań szkoły: Czy zadaniem szkoły jest wzmacnianie poczucia tożsamości religijnej uczniów (wychowanie religijne)?

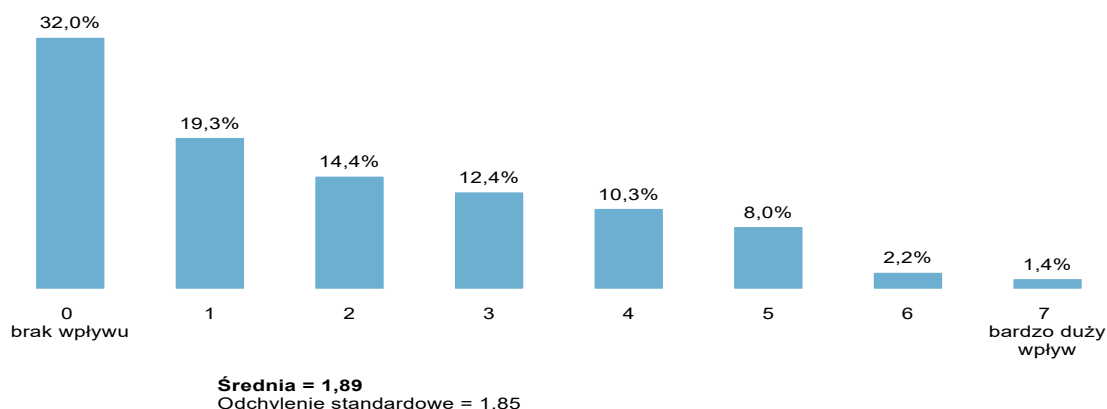
Odsetki odpowiedzi „W ogóle nie jest to zadaniem szkoły” a udział w praktykach religijnych

Pogłębiając wątek wychowania religijnego w szkołach, nauczycielom postawiono pytanie, które nie miało swojego odpowiednika w kwestionariuszu przeznaczonym dla młodzieży – zapytano ich, jak oceniają swój realny wpływ na uczniów w dziedzinie wiary i religijności. Wpływ ten mogli ocenić na skali od 0 do 7, gdzie 0 oznaczało brak wpływu, a 7 bardzo duży wpływ. Jak się okazało, większość nauczycieli nie ma poczucia, że oddziałuje w znaczący sposób na uczniów w tej dziedzinie i średnia ich wskazań wyniosła zaledwie 1,89. Co trzeci nauczyciel (32,0%) sądzi, że nie wywiera w tej sferze żadnego wpływu, a tylko 1,4% (czyli 8 nauczycieli spośród 605) przypisało sobie w tym obszarze bardzo duży wpływ.

WYKRES 22

Jak ocenia Pan(i) swój realny wpływ na uczniów w dziedzinie wiary i religijności?

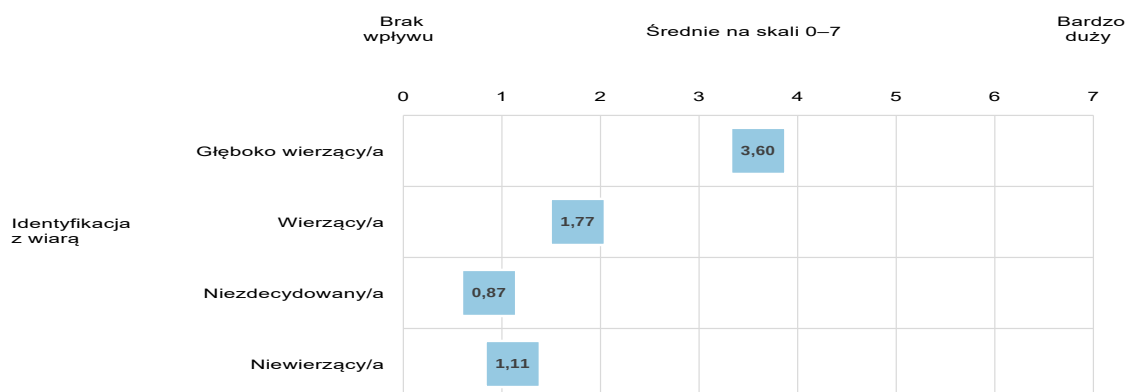

Ponadprzeciętnie często znaczący wpływ na uczniów w dziedzinie wiary i religijności przypisują sobie nauczyciele częściej uczestniczący w praktykach religijnych (średnia 3,88 wśród praktykujących kilka razy w tygodniu wobec 0,86 wśród niepraktykujących), deklarujący wyższy poziom wiary (3,60 wśród głęboko wierzących wobec 1,11 wśród niewierzących i 0,87 wśród niezdecydowanych w kwestiach wiary), a także mieszkający w mniejszych miejscowościach (2,43 na wsi wobec 1,78 w największych miastach), choć wyraźniejszy wpływ wywierała w tym wypadku lokalizacja samej szkoły (2,82 w wiejskich szkołach wobec 1,70 w szkołach z największych miast). Jeśli chodzi o typ szkoły, najwyższa średnia ocena występuje w szkołach branżowych (2,39), a jeśli zaś chodzi o przedmiot nauczania, wyróżniają się tu nauczyciele religii (5,21).

WYKRES 23

Jak ocenia Pan(i) swój realny wpływ na uczniów w dziedzinie wiary i religijności?

Oceny na skali od 0 (brak wpływu) do 7 (bardzo duży wpływ) a identyfikacja z wiarą

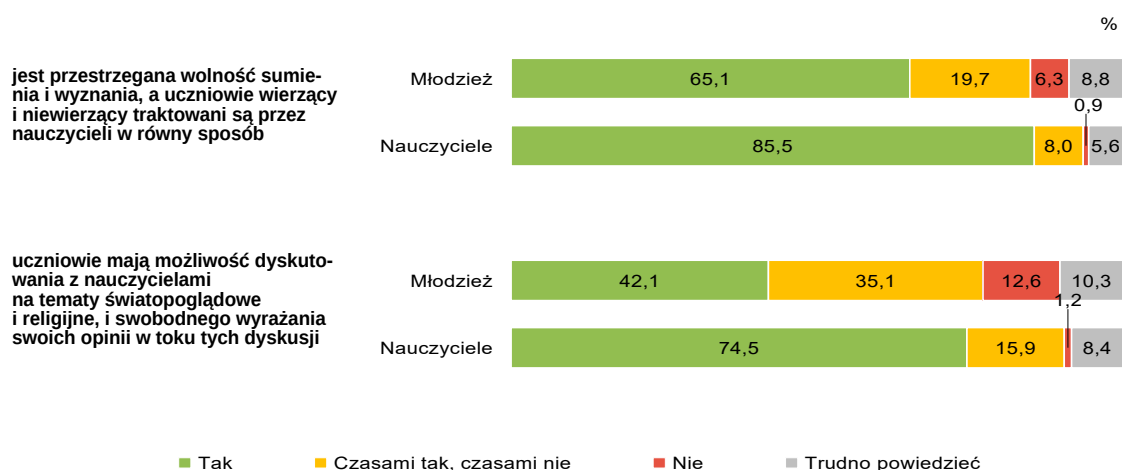

7.2. OCENA PRAKTYCZNEJ REALIZACJI WOLNOŚCI SUMIENIA I WYZNANIA W SZKOLE

Nauczyciele mają znacznie bardziej pozytywną niż uczniowie wizję tego, jak w ich szkołach realizowana jest wolność sumienia i wyznania. Zdecydowana większość z nich zgodziła się ze stwierdzeniem, że w ich szkołach zasada ta jest przestrzegana, a uczniowie wierzący i niewierzący są traktowani przez kadrę nauczycielską w równy sposób (85,5% wobec 65,1% wśród młodzieży). Trzech na czterech (74,5% wobec 42,1% wśród uczniów) odpowiedziało też twierdząc na pytanie o to, czy uczniowie w ich szkołach mają możliwość dyskusowania z nauczycielami na tematy światopoglądowe i religijne oraz swobodnego wyrażania swoich opinii w toku dyskusji.

WYKRES 24

Czy w Twojej / tej szkole:

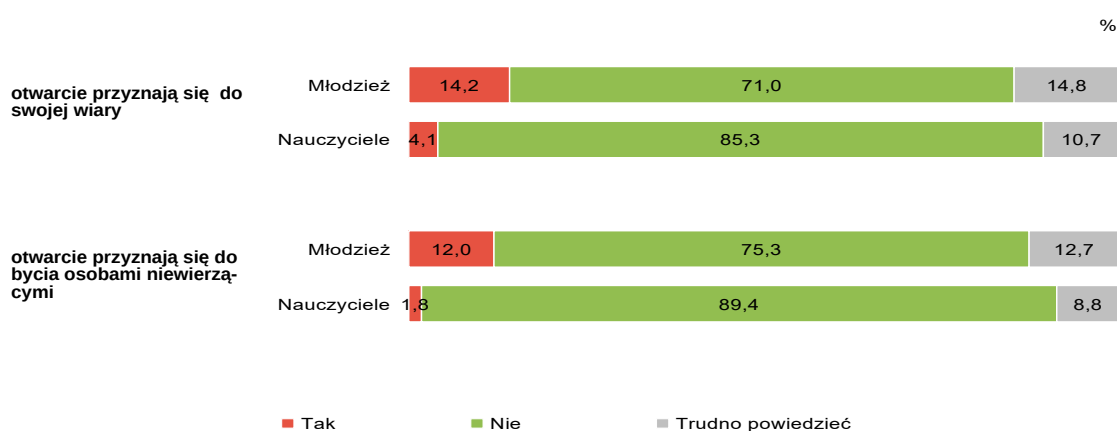
Ponownie stosunek nauczycieli do powyższych stwierdzeń jest na tyle jednorodny (głosy sprzeciwu sięgnęły 0,9% w pierwszym przypadku i 1,2% w drugim), że trudno tu mówić o jakichkolwiek wyraźnych zróżnicowaniach społeczno - demograficznych.

7.3. SZYKANY Z PRZYCZYN ŚWIATOPOGLĄDOWYCH

W porównaniu z uczniami nauczyciele wyraźnie rzadziej deklarują, że w ich szkołach dochodzi do poniżania uczniów ze względu na ich otwarcie deklarowaną wiarę lub jej brak (nawet jeśli i wśród uczniów wskazania takie były stosunkowo rzadkie). Zdecydowana większość nauczycieli stwierdza, że w ich szkołach nie zdarza się ośmieszanie uczniów otwarcie przyznających się do swojej wiary (85,3% wobec 71,0% wśród młodzieży) lub tych, którzy otwarcie przyznają się do jej braku (89,4% wobec 75,3% wśród uczniów).

WYKRES 25

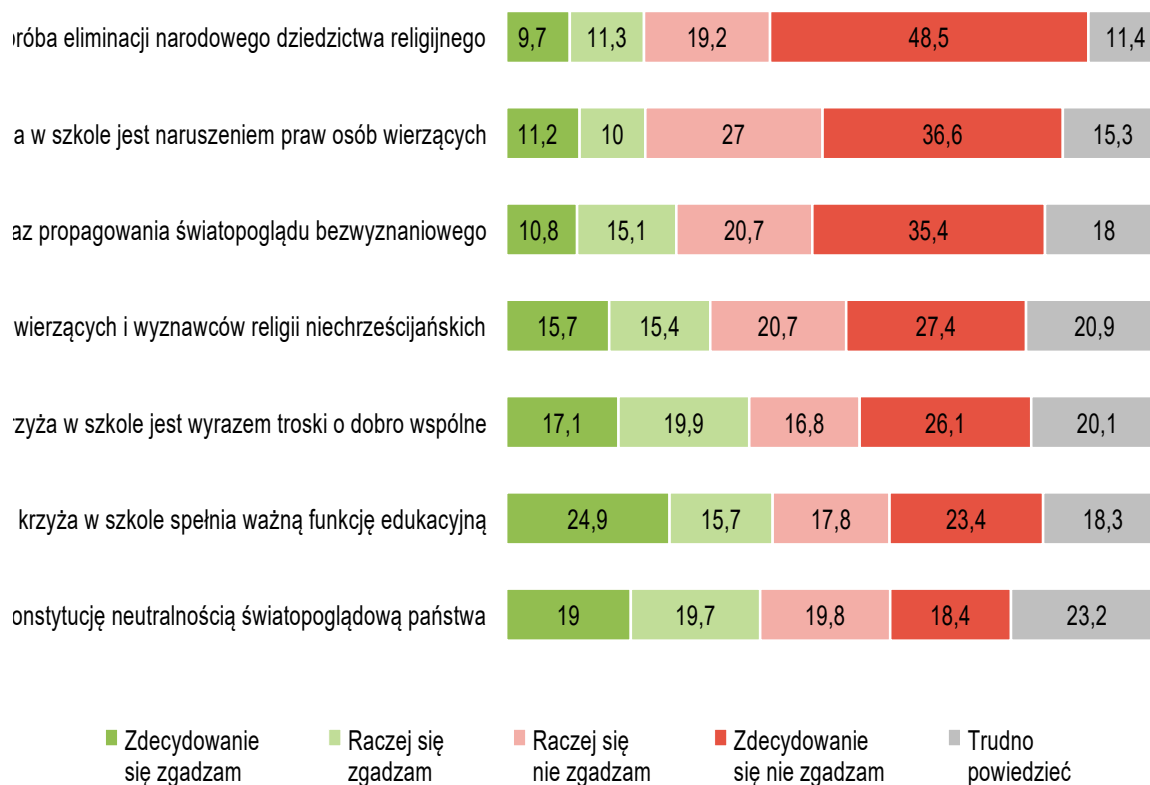
Czy w Twojej / tej szkole zdarzają się sytuacje poniżania, ośmieszania, szykanowania przez uczniów tych kolegów /koleżanek, którzy/które:

8. SYMBOLE I ELEMENTY RELIGIJNE W SZKOLE

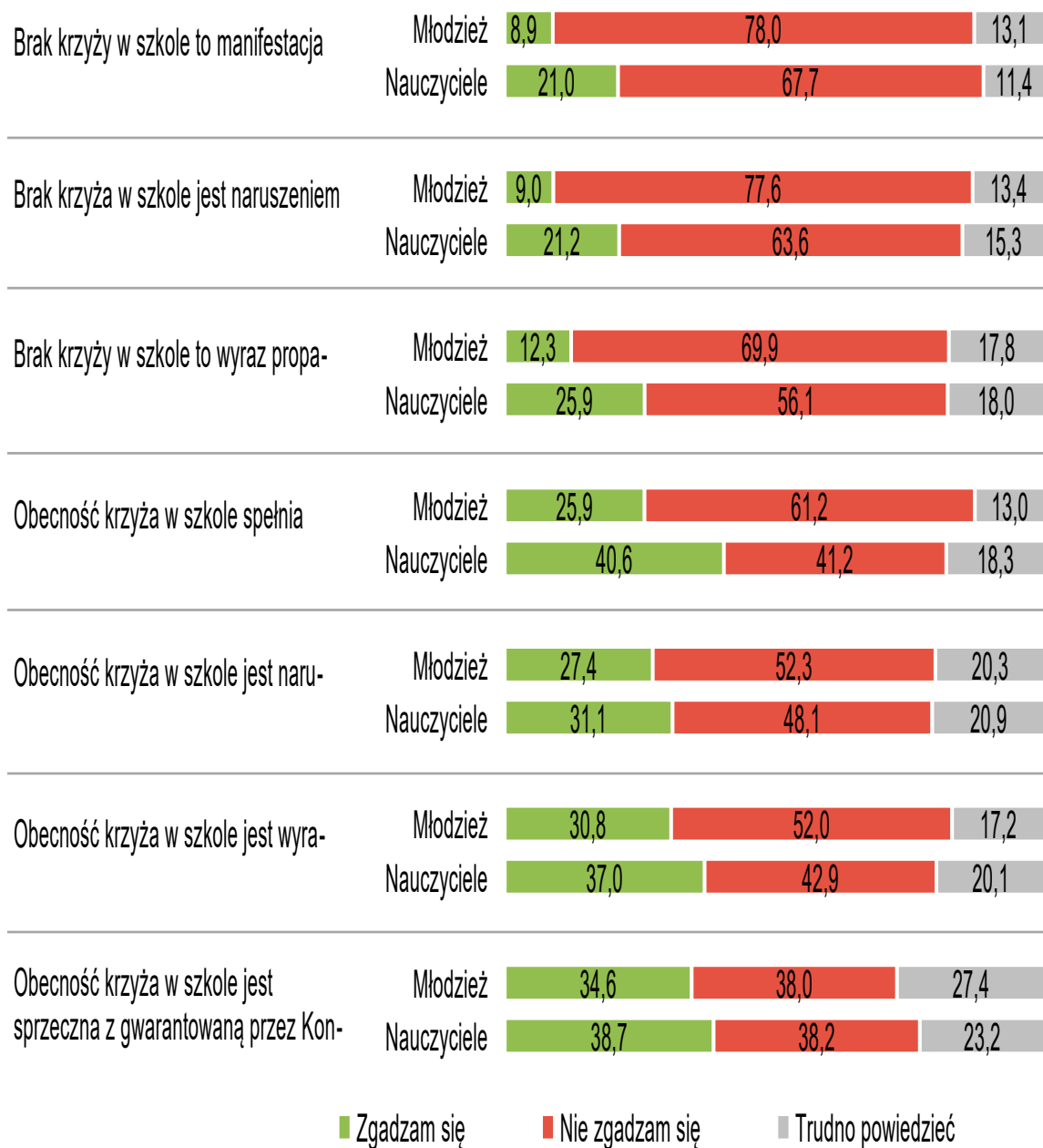
8.1. KRZYŻ W SZKOLE

Jak nauczyciele zapatrują się na obecność krzyży w salach lekcyjnych? Większość z nich oponuje wobec takich argumentów za obecnością krzyży w szkołach, jak to, że ich brak jest wyrazem wrogości wobec religii i próbą eliminacji narodowego dziedzictwa (67,7% wobec 21,0% będących przeciwnego zdania), że narusza to prawa osób wierzących (63,6% wobec 21,2%) oraz że jest to forma propagowania światopoglądu bezwyznaniowego (56,1% wobec 25,9%). Jednocześnie przeważająca część badanych nie zgadza się z tym, że wieszanie krzyży w przestrzeni szkolnej w jakikolwiek sposób narusza wolność osób niewierzących lub wyznawców innych religii (48,1% wobec 31,1%). Nauczyciele prezentują bardzo podzielone opinie w kwestii tego, czy obecność krzyży w salach lekcyjnych jest wyrazem troski o dobro wspólne – ponad dwie piąte (42,9%) sądzi, że nie, a niespełna dwie piąte (37,0%) się z tym zgadza. W zasadzie równo podzielone są zdania na temat tego, czy krzyż w szkole spełnia ważną funkcję edukacyjną (40,6% się z tym zgadza, a 41,2% nie zgadza się) oraz, czy wieszanie go w placówkach edukacyjnych narusza konstytucyjną zasadę neutralności światopoglądowej państwa (38,7% wobec 38,2%).

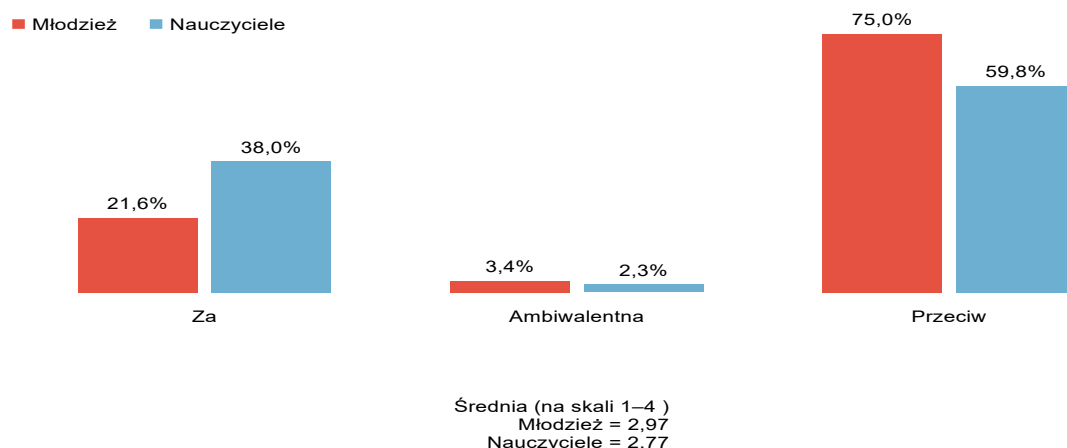
W jakim stopniu zgadza się Pan(i) bądź nie zgadza z następującymi stwierdzeniami?

Jak nauczyciele wypadają w tym kontekście na tle młodzieży z ostatnich klas szkół ponadpodstawowych? Przede wszystkim można zauważyć, że ich odpowiedzi, prawdopodobnie ze względu na wiek, są bardziej zachowawcze. Podobnie jak uczniowie, na ogół nie zgadzają się z tym, że brak krzyży w szkołach to manifestacja wrogości wobec religii, naruszenie praw osób wierzących i wyraz światopoglądu bezwyznaniowego, jednak odsetki aprobowanych te argumenty są wyższe niż w przypadku uczniów. Podobnie, jak uczniowie przeważnie nie zgadzają się oni z tym, że obecność krzyży w szkole narusza wolność niewierzących i wyznawców innych religii. O ile wśród uczniów przeważa stanowisko, że krzyże w salach lekcyjnych nie pełnią istotnej funkcji edukacyjnej, o tyle głosy nauczycieli w tej sprawie są niemal równo podzielone. Nauczyciele ostrożniej także odnoszą się do tego, czy obecność krzyża w miejscu nauki jest wyrazem troski o dobro wspólne – głosy dezaprobaty w tym przypadku są rzadsze niż wśród młodzieży, a głosy aprobaty – częstsze. Zbliżony - i w podobnym stopniu podzielony - jest stosunek w obu badanych grupach do tego, czy wieszanie krzyży w szkołach godzi w konstytucyjną neutralność światopoglądową państwa.

W jakim stopniu zgadzasz się / zgadza się Pan(i) bądź nie zgadza/sz z następującymi stwierdzeniami?

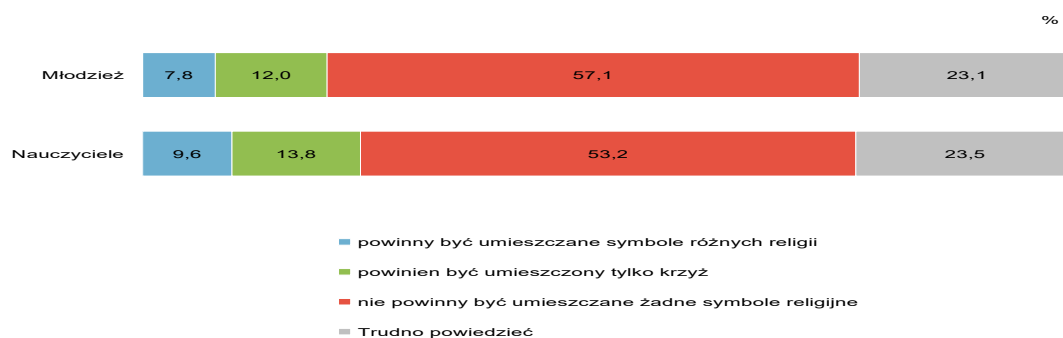
Na podstawie odpowiedzi na siedem powyższych pytań został utworzony syntetyczny wskaźnik stosunku do obecności krzyży w szkołach. Prezentuje on uśrednioną odpowiedź badanych na wszystkie te pytania łącznie na 4-punktowej skali (pominięto wskazania „*trudno powiedzieć*”), gdzie wartości bliższe 1 oznaczają stosunek przychylny, a bliższe 4 – nieprzychylny (dodatkowo środek skali – wartość 2,5 – określono jako „stosunek ambiwalentny”). Porównanie wartości wskaźnika dla uczniów i nauczycieli potwierdza wcześniejszą obserwację o bardziej wyważonym, choć w przewadze również na ogół krytycznym, stosunku nauczycieli do umieszczania krzyży w salach lekcyjnych.

Postawy wobec krzyża w szkole

Przy pomocy syntetycznego wskaźnika sprawdzono, w jakiej mierze stosunek do umieszczania krzyży w szkołach w różni się w poszczególnych podgrupach badanej populacji nauczycieli. Przeważnie przychylny stosunek obecności krzyży w miejscu nauki przejawiają nauczyciele uczestniczący w praktykach religijnych co najmniej raz w tygodniu (a zwłaszcza kilka razy w tygodniu), zaliczający się do głęboko wierzących. Są to również w większości nauczyciele ze szkół branżowych oraz mieszkający na wsi. Wyróżniają się w tym względzie osoby, które uczą w szkołach ulokowanych w małych miastach lub na wsi. Z kolei najbardziej krytyczni są ankietowani nieuczestniczący w praktykach religijnych i niewierzący lub co do tego niezdecydowani. Częściej niż inni przeciw umieszczaniu krzyży w szkołach są nauczyciele z publicznych liceów ogólnokształcących, mieszkańcy miast liczących co najmniej 20 tysięcy ludności oraz badani uczący w szkołach, które mieszczą się w dużych miastach (101 tysięcy ludności i więcej). Płeć i wiek respondentów nie odgrywa w tej kwestii dużej roli.

		Postawy nauczycieli wobec krzyża w szkole			
		Za	Przeciw	Ambiwalentna	Średnia (na skali 1–4)
		%	%	%	
Ogółem		38,0	59,8	2,3	2,73
Typ szkoły	Szkoła branżowa	67,1	32,9	0,0	2,27
	Publiczne LO	30,0	67,7	2,3	2,94
	Technikum	36,1	60,2	3,6	2,70
	Prywatne LO	40,0	60,0	0,0	2,62
Miejsce zamieszkania	Wieś	57,7	40,4	1,9	2,33
	Miasto do 20 tys.	45,1	50,0	4,9	2,62
	20 tys. – 100 tys.	30,9	67,3	1,8	2,81
	101 tys. i więcej	31,2	67,1	1,7	2,93
Lokalizacja szkoły	Wieś / miasto do 20 tys.	50,0	46,9	3,1	2,53
	20 tys. – 100 tys.	36,6	61,1	2,3	2,73
	101 tys. i więcej	31,7	66,7	1,6	2,88
Udział w praktykach religijnych	Kilka razy w tygodniu	82,7	17,3	0,0	1,61
	Raz w tygodniu	58,8	38,1	3,1	2,31
	1-2 razy w miesiącu	34,6	63,5	1,9	2,85
	Kilka razy w roku	14,8	82,7	2,5	3,16
	W ogóle nie uczestniczy	2,3	96,6	1,1	3,64
Identyfikacja z wiarą	głęboko wierzący/a	71,9	27,0	1,1	1,92
	wierzący/a	39,2	57,4	3,4	2,69
	niezdecydowany/a	4,8	95,2	0,0	3,48
	niewierzący/a	8,5	91,5	0,0	3,62

Ogólnie rzecz biorąc, nauczyciele, podobnie jak uczniowie, prezentują krytyczny stosunek do obecności symboliki religijnej w szkole, jeśli uczęszczają do niej osoby różnych wyznań i niewierzący. Ponad połowa z nich (53,2%) uważa, że w takiej sytuacji w klasach nie powinny być umieszczane żadne symbole religijne. Około jednej siódmej (13,8%) sądzi, że powinien być wieszany wyłącznie krzyż, natomiast nieco mniej (9,6%) opowiada się za obecnością symboli różnych religii.

Jeśli w danej szkole uczą się uczniowie różnych wyznań oraz niewierzący, to czy w klasach:

Dominujące wśród ogółu nauczycieli przekonanie, że w szkole nie powinny być umieszczane żadne symbole religijne częściej niż przeciętnie wskazują badani nieidentyfikujący się z wiarą lub w tej sprawie niezdecydowani, nieuczestniczący w praktykach religijnych lub robiący to sporadycznie. Nieco częściej takie stanowisko prezentują respondenci pracujący w publicznych liceach, w szkołach ulokowanych w dużych miastach (i – co z tym związane – mieszkający w dużych miastach). Relatywnie często za umieszczaniem w klasach wyłącznie krzyża opowiadają się ankietowani uczestniczący w praktykach religijnych kilka razy w tygodniu, głęboko wierzący, a ponadto mieszkańcy wsi, respondenci uczący w szkołach branżowych. Można również zauważyć, że wśród młodszych nauczycieli, poniżej 40 roku życia, rzadziej niż wśród starszych postuluje się brak jakichkolwiek symboli religijnych w szkole (a częściej mówi się zarówno o umieszczaniu wyłącznie krzyży, jak również symboli różnych religii).

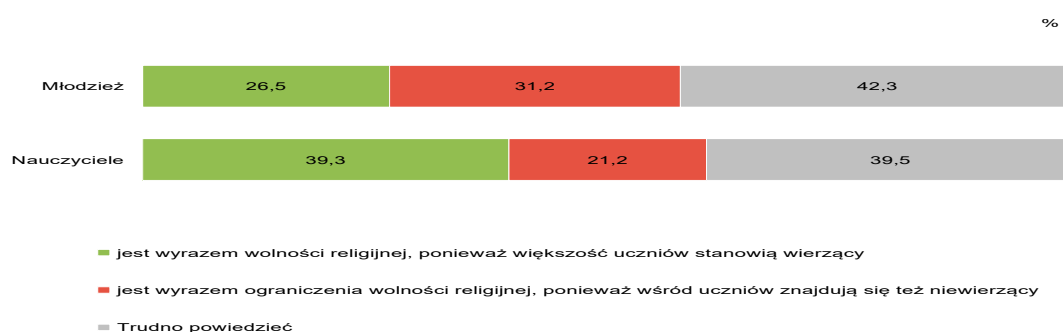
		Jeśli w danej szkole uczą się uczniowie różnych wyznań oraz niewierzący, to czy w klasach:			
		powinny być umieszczane symbole różnych religii	powinien być umieszczony tylko krzyż	nie powinny być umieszczane żadne symbole religijne	Trudno powiedzieć
		%	%	%	%
Ogółem		9,6	13,8	53,2	23,5
Wiek	Poniżej 40 lat	13,4	17,9	43,8	25,0
	40–49 lat	8,4	9,7	55,9	26,1
	50 lat i więcej	9,2	16,4	54,8	19,6
Typ szkoły	Szkoła branżowa	9,3	28,0	30,7	32,0
	Publiczne LO	8,5	12,1	62,3	17,0
	Technikum	10,3	11,9	52,5	25,3
	Prywatne LO	10,9	10,9	50,0	28,3
Miejsce zamieszkania	Wieś	7,3	25,5	38,2	29,1
	Miasto do 20 tys.	9,2	18,4	47,1	25,3
	20 tys. – 100 tys.	11,6	8,4	56,4	23,6
	101 tys. i więcej	8,7	10,9	60,9	19,6
Lokalizacja szkoły	Wieś / miasto do 20 tys.	7,4	18,4	47,8	26,5
	20 tys. – 100 tys.	11,1	13,7	51,1	24,1
	101 tys. i więcej	9,0	11,1	59,3	20,6
Udział w praktykach religijnych	Kilka razy w tygodniu	13,5	42,3	13,5	30,8
	Raz w tygodniu	13,5	19,8	35,4	31,2
	1–2 razy w miesiącu	3,5	7,0	61,4	28,1
	Kilka razy w roku	5,3	6,4	69,6	18,7
	W ogóle nie uczestniczy	8,8	0,0	85,7	5,5
Identyfikacja z wiarą	Głęboko wierzący/a	13,5	38,2	25,8	22,5
	Wierzący/a	10,2	12,2	50,2	27,4
	Niezdecydowany/a	4,5	1,5	80,6	13,4
	Niewierzący/a	4,2	0,0	89,6	6,3

8.2. RELIGIJNA OPRAWA UROCZYSTOŚCI SZKOLNYCH

Obecność elementów religijnych na uroczystościach szkolnych przeważająca część nauczycieli – blisko dwie piąte (39,3%) – uważa za wyraz wolności religijnej, z uwagi na fakt, że większość uczniów stanowią wierzący; prawie dwukrotnie mniejsza grupa (21,2%) postrzega to jako ograniczenie wolności, wychodząc z założenia, że wśród uczniów są również niewierzący. Nauczyciele mają w tej sprawie odmienną opinię niż badani uczniowie, których deklaracje są wprawdzie bardzo zróżnicowane, to jednak nieco więcej spośród nich widzi to jako ograniczenie niż wyraz wolności.

WYKRES 30

Czy, Twoim / Pana(i) zdaniem, obecność elementów religijnych na uroczystościach szkolnych:

Przekonaniu, że umieszczanie elementów religijnych w uroczystościach szkolnych jest wyrazem wolności, sprzyja zaangażowanie w praktyki religijne (zwłaszcza uczestnictwo w nich kilkakrotnie w tygodniu) i silna identyfikacja z wiarą. W większym stopniu niż inni takie stanowisko wyrażają nauczyciele ze szkół branżowych, ulokowanych na wsi lub w małych miastach i mieszkający na wsi. Ponadto częściej deklarują je mężczyźni niż kobiety, a także częściej nauczyciele poniżej 40 roku życia niż starsi ankietowani. Z kolei wskazaniami na ograniczenie wolności wyróżniają się osoby nieuczestniczące w praktykach religijnych lub uczestniczące w nich sporadycznie oraz niewierzące lub co do tego niezdecydowane. Nieco częściej niż przeciętnie są to także nauczyciele z publicznych liceów.

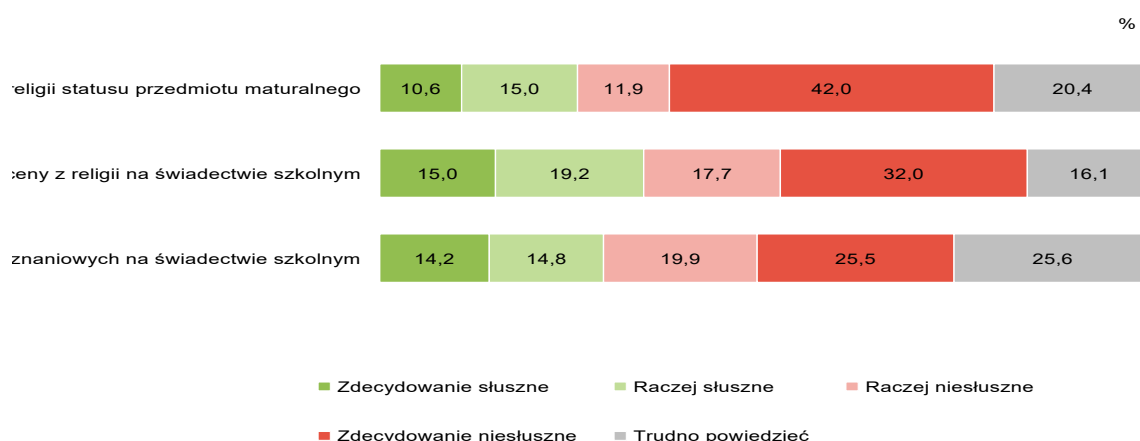
		Czy, Pana(i) zdaniem, obecność elementów religijnych na uroczystościach szkolnych:		
		jest wyrazem wolności religijnej, ponieważ większość uczniów stanowią wierzący	jest wyrazem ograniczenia wolności religijnej, ponieważ wśród uczniów znajdują się też niewierzący	Trudno powiedzieć
		%	%	%
Ogółem		39,3	21,2	39,5
Płeć	Kobiety	36,7	22,4	41,0
	Mężczyźni	46,6	17,8	35,6
Wiek	Poniżej 40 lat	44,1	16,2	39,6
	40–49 lat	38,0	22,8	39,2
	50 lat i więcej	39,0	21,5	39,4
Typ szkoły	Szkoła branżowa	60,0	4,0	36,0
	Publiczne LO	32,7	29,6	37,7
	Technikum	40,4	20,8	38,8
	Prywatne LO	31,9	12,8	55,3
Miejsce zamieszkania	Wieś	57,8	6,4	35,8
	Miasto do 20 tys.	44,8	17,2	37,9
	20 tys. – 100 tys.	36,9	25,3	37,8
	101 tys. i więcej	28,8	26,6	44,6
Lokalizacja szkoły	Wieś / miasto do 20 tys.	52,2	11,8	36,0
	20 tys. – 100 tys.	40,6	23,2	36,2
	101 tys. i więcej	29,1	24,6	46,2
Udział w praktykach religijnych	Kilka razy w tygodniu	75,0		25,0
	Raz w tygodniu	56,3	6,7	37,0
	1–2 razy w miesiącu	35,7	16,1	48,2
	Kilka razy w roku	25,3	29,4	45,3
	W ogóle nie uczestniczy	3,3	59,3	37,4
Identyfikacja z wiarą	Głęboko wierzący/a	68,9	5,6	25,6
	Wierzący/a	42,6	17,0	40,4
	Niezdecydowany/a	7,5	38,8	53,7
	Niewierzący/a	0,0	62,5	37,5

8.3. STATUS RELIGII W NAUCZANIU SZKOLNYM I PRAWA MNIEJSZOŚCI

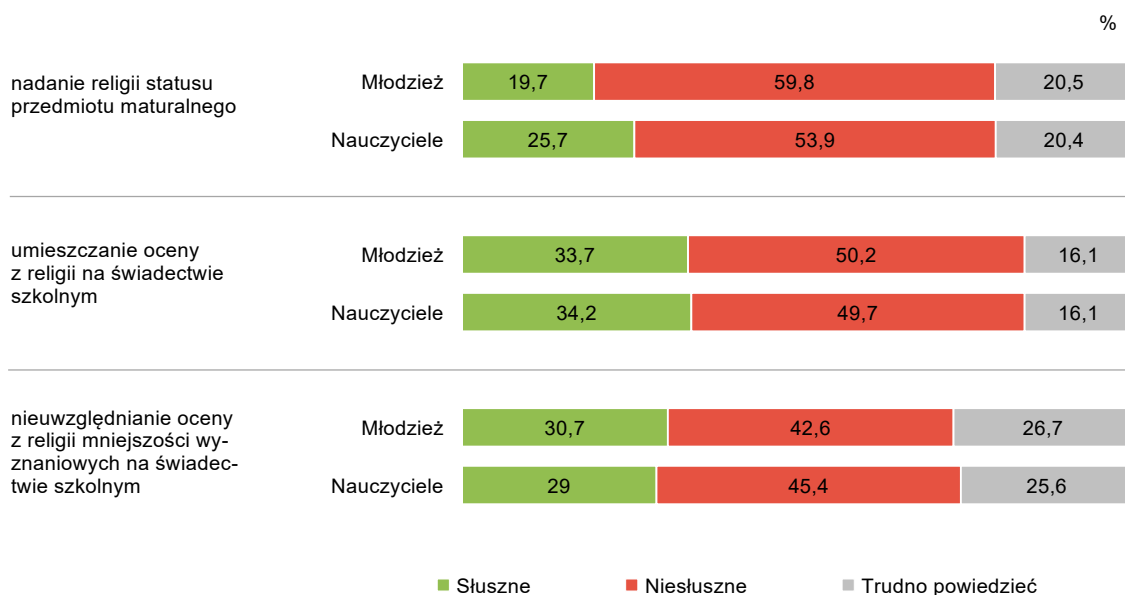
Umacnianie obecności religii w systemie edukacji na ogół spotyka się z krytycznymi reakcjami nauczycieli. Ponad połowa badanych (53,9%) z dezaprobatą odnosi się do nadania religii statusu przedmiotu maturalnego, a za możliwością zdawania matury z religii opowiada się jedna czwarta (25,7%). Co drugi ankietowany (49,7%) jako niesłuszne postrzega umieszczanie oceny z religii na świadectwie szkolnym, natomiast mniej więcej co trzeci (34,2%) jest przeciwnego zdania. Przekonanie, że nieuwzględnianie na świadectwie szkolnym ocen z religii w przypadku uczniów należących do mniejszości wyznaniowych jest niesłuszne, podziela ponad dwie piąte nauczycieli (45,4%), natomiast praktykę tę aprobuje więcej niż co czwarty (29,0%).

WYKRES 31

Czy, Pana(i) zdaniem, słuszne czy niesłuszne jest:

Jeśli chodzi o stosunek do umieszczania oceny z religii na świadectwie i praktyki nieuwzględniania oceny z religii mniejszościom wyznaniowym, nauczyciele są zbliżeni do młodzieży, czyli częściej dezaprobuje niż aprobuje te rozwiązania. Wprawdzie nauczyciele, podobnie jak uczniowie, jako niesłuszny postrzegają na ogół postulat nadania religii statusu przedmiotu maturalnego, to jednak nieco większym stopniu niż młodzież popierają możliwość zdawania religii na maturze.

Czy, Twoim / Pana(i) zdaniem, słuszne czy niesłuszne jest:

Przekonanie, że umożliwienie uczniom zdawania religii na maturze jest słuszne, przeważa jedynie wśród osób najbardziej zaangażowanych w praktyki religijne (65,4% wobec 23,1% uważających to za niesłuszne) i głęboko wierzących (50,6% wobec 32,6%). Na tle innych nieco wyróżniają pod tym względem także osoby uczestniczące w praktykach religijnych raz w tygodniu (35,9% wobec 43,0%), młodsi nauczyciele (poniżej 40 roku życia – 33,3% wobec 49,5%). Największy sprzeciw budzi to wśród osób nieuczestniczących w praktykach religijnych (80,2%) lub uczestniczących w nich sporadycznie (66,9%) i niewierzących (85,1%) lub co do tego niezdecydowanych (68,7%). Dość częstą aprobatą nieuwzględniania oceny z religii na świadectwie w przypadku mniejszości wyznaniowych wyróżniają się osoby uczestniczące w praktykach religijnych kilkakrotnie w tygodniu (41,2% wobec 45,1% będących przeciwnego zdania) i głęboko wierzące (42,2% wobec 37,8%). Poczucie, że jest to niesłuszne najczęściej mają nauczyciele nieangażujący się w praktyki religijne (58,2% wobec 27,5% będących przeciwnego zdania) i niewierzący (60,4% wobec 29,2%).

Poza czynnikami związanymi z religijnością i wiarą, przekonaniu o słuszności umieszczania oceny z religii na świadectwie sprzyja praca w szkole branżowej, ulokowanej na wsi lub w małym mieście, a także zamieszkiwanie na wsi. Częściej opowiadają się za tym mężczyźni niż kobiety.

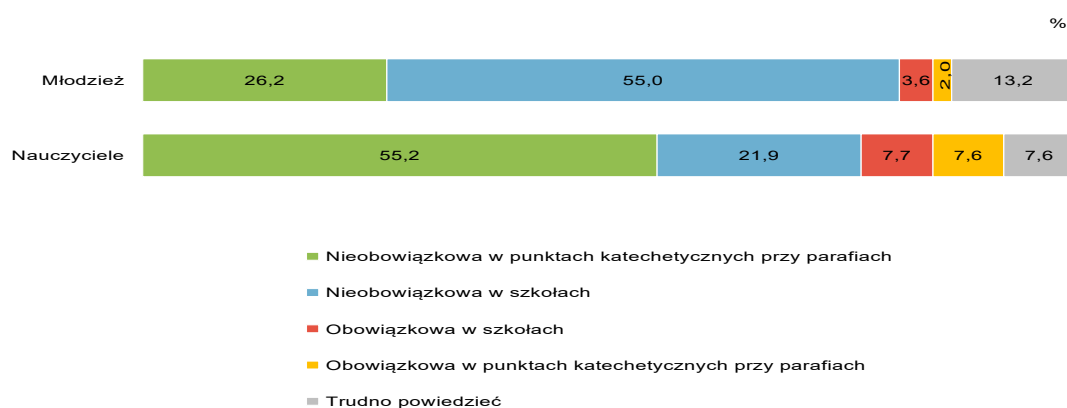
		Czy, Pana(i) zdaniem, słuszne czy niesłuszne jest umieszczanie oceny z religii na świadectwie szkolnym?		
		Słuszne	Niesłuszne	Trudno powiedzieć
		%	%	%
Ogółem		34,2	49,7	16,1
Płeć	Kobiety	31,7	50,9	17,4
	Mężczyźni	41,1	46,6	12,3
Typ szkoły	Szkoła branżowa	49,3	40,0	10,7
	Publiczne LO	29,0	56,7	14,3
	Technikum	33,8	47,3	18,8
	Prywatne LO	34,8	47,8	17,4
Miejsce zamieszkania	Wieś	45,5	40,9	13,6
	Miasto do 20 tys.	39,5	41,9	18,6
	20 tys. – 100 tys.	33,8	50,7	15,6
	101 tys. i więcej	25,5	57,6	16,8
Lokalizacja szkoły	Wieś / miasto do 20 tys.	43,7	43,7	12,6
	20 tys. – 100 tys.	35,1	48,0	17,0
	101 tys. i więcej	26,6	55,8	17,6
Udział w praktykach religijnych	Kilka razy w tygodniu	82,7	9,6	7,7
	Raz w tygodniu	50,0	30,9	19,1
	1–2 razy w miesiącu	29,8	43,9	26,3
	Kilka razy w roku	16,0	69,8	14,2
	W ogóle nie uczestniczy	2,2	87,9	9,9
Identyfikacja z wiarą	Głęboko wierzący/a	73,3	16,7	10,0
	Wierzący/a	33,4	47,1	19,5
	Niezdeterminowany/a	6,1	81,8	12,1
	Niewierzący/a	4,2	89,6	6,3

9. KATECHEZA SZKOLNA

Nauczyciele, znacznie częściej niż młodzież, uważają, że najlepszą formą nauczania religii byłaby nieobowiązkowa katecheza w punktach katechetycznych przy parafiach. Takiego zdania jest 55,2% nauczycieli i dwa razy mniej uczniów (26,2%). Z kolei opinię dominującą wśród młodzieży, głoszącą, że optymalna byłaby nieobowiązkowa religia w szkołach, podziela niewiele ponad jedna piąta nauczycieli (21,9% wobec 55% wśród młodzieży). Dodatkowo nauczyciele trzykrotnie częściej niż uczniowie opowiadają się za obowiązkowymi lekcjami religii – 15,3% nauczycieli uważa, że katecheza szkolna powinna być obowiązkowa i połowa z nich wybiera jako najlepsze miejsce dla lekcji religii szkołę (7,7%), a druga połowa – punkty katechetyczne przy parafiach (7,6%). Za obowiązkowymi lekcjami religii jest tylko 5,6% młodzieży.

WYKRES 33

Jaka forma nauczania religii byłaby, Twoim / Pana(i) zdaniem, najlepsza?

Nieobowiązkowe katechezy w punktach przyparafialnych częściej niż pozostali za najlepszą formę nauczania religii uważają pracownicy publicznych liceów ogólnokształcących (62,6%), nauczyciele przedmiotów ścisłych (71,6%) oraz języków obcych (64,0%). Nieobowiązkowe lekcje religii w szkole wybierają spośród nauczycieli częściej mężczyźni niż kobiety, zaś przekonanie, że religia powinna być obowiązkowa podzielają przede wszystkim nauczyciele mieszkający na wsi (29,8%) i ci, którzy sami uczą religii (45,5%).

10. WARTOŚCI

Cele i dążenia życiowe różnią się nie tylko ze względu na indywidualne zainteresowania jednostek, ale także w zależności od wieku czy etapu życia. Nauczyciele są reprezentantami zupełnie innego pokolenia niż młodzież, więc ich wartości życiowe są inne, ale jednocześnie bardzo ważne, ponieważ przekazują je swoim uczniom podczas codziennej pracy z nimi.

WYKRES 34

Ludzie mają w życiu różne cele i dążenia. Które z poniższych celów są najważniejsze dla Ciebie/Pana(i)?

Dane nie sumują się do 100%, ponieważ respondenci mogli wybrać trzy cele

Hierarchia podstawowych celów nauczycieli kształtuje się następująco: najważniejsze jest udane życie rodzinne i posiadanie dzieci (67,6%), realizowanie swoich pasji i zainteresowań (55,6%) oraz miłość i dobry związek (48,3%). W dalszej kolejności znajduje się spokojne życie bez kłopotów i konfliktów (32,1%), ciekawa praca zgodna z zainteresowaniami (22,8%), życie

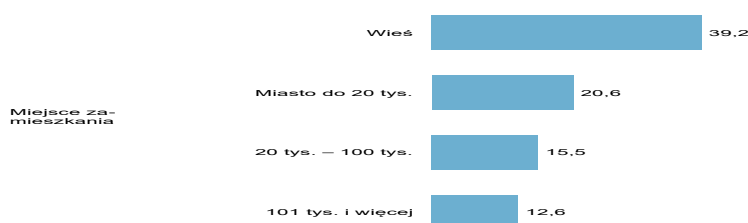
zgodne z zasadami religijnymi (19,6%), osiągnięcie wysokiej pozycji zawodowej (10,7%), zmienianie świata i działanie na rzecz zmian w różnych dziedzinach (10%), życie barwne, ciekawe i pełne przygód (8%) oraz zdobycie majątku i osiągnięcie wysokiej pozycji materialnej (5,9%).

Nauczyciele znacznie bardziej niż uczniowie cenią sobie dwie wartości: udane życie rodzinne i posiadanie dzieci (różnica 32,5 punktu procentowego) oraz życie zgodne z zasadami religijnymi (różnica 13,6 punktu). Z perspektywy tematu niniejszego raportu na większą uwagę zasługuje cel religijny.

WYKRES 35

Ludzie mają w życiu różne cele i dążenia. Które z poniższych celów są najważniejsze dla Pana(i)?

Odsetki wskazań „Życie zgodne z zasadami religijnymi” a miejsce zamieszkania

Życie zgodne z zasadami religijnymi ceni sobie niemal co piąty nauczyciel. Kierowanie się normami religijnymi w życiu zależy od miejsca zamieszkania pedagogów: w im większym mieście mieszkają tym rzadziej wskazują aspekt religijny jako istotną kwestię w ich życiu – i odwrotnie. Najczęściej dążenie do życia zgodnego z zasadami religijnymi deklarują nauczyciele mieszkający na wsi. Podobna zależność widoczna jest w odniesieniu do wieku nauczycieli: im wyższa kategoria wiekowa tym więcej deklaracji życia zgodnego z zasadami religijnymi.

Biorąc pod uwagę kierowanie się normami religijnymi w życiu, można wyróżnić grupy badanych nauczycieli, którzy częściej niż inni wskazują je jako jeden ze swoich egzystencjalnych celów. Są to osoby nauczające religii (71,8%), badani biorący udział w praktykach religijnych kilka razy w tygodniu (71,2%) oraz deklarujący się jako głęboko wierzący (55,6%).

Podsumowując - nauczyciele bardziej cenią w życiu tradycyjne wartości (rodzina, dzieci, spokój, brak konfliktów, wartości religijne), natomiast młodzież częściej kieruje się indywidualistycznymi aspiracjami (zainteresowania, przygody, pozycja materialna, kariera zawodowa). Jednak dla obydwu grup niemal równie ważna jest miłość i dobry związek.